

»» DELO NA ROBU ««

Izkušnje pri razvoju Posredovalnice rabljenih predmetov

»DELO NA ROBU«

Izkušnje pri razvoju Posredovalnice rabljenih predmetov

Avtorici: Luna Jurančič Šribar in Monika Cerar

Posredovalnico smo gradili na podlagi vztrajnega sodelovanja, preskakovanja ovir, občasnega zaletavanja z glavo skozi zid, pa tudi ob mirni plovbi, po redu abecede:

Nataša Banfi, Brane Bitenc, Božena Blanuša, Jan Bukšek, Monika Cerar, Mare Ceglar, Aleš Čelikovič, Bojan Dekleva, Rok Glavan, Teja Gole, Darko Gostan,, Iva Gruden, Tomi Gruden, Marko Kepa, Maja Kozar, Anica Kozjek, O'Tone Prvi Kralj, Bojan Kuljanac, Roman Lasnik, Miran Možina, Irena Mrhar, Darko Pešl, Špela Pečar, Jaka Prijatelj, Barbara Rakun, Špela Razpotnik, Jožef Školč, Jana Valenčič, Aleš Verhovnik, Maja Vižintin, Vili Volaj, Tanja Vuzem, Nataša Zupančič, Anja Žnidaršič, (ki se ji zahvaljujemo tudi za sodelovanje pri raziskovalnem delu projekta, jo dodajamo kot soavtorico prilog pri sledečih straneh priročnika Delo na Robu: str. 64., 65., 66. in 67, ter se ji obenem opravičujemo, da je nismo dodali že prej)

Lektura: Mojca Pipan

Oblikovanje in postavitve: Matic Verbančič (Oosm dizajn)

Založil: Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice

Za izdajatelja: Maja Vižintin

Tisk: Tiskarna Vovk

Projekt se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013, 4. razvojne prioritete: »Enakost možnosti in spodbujanje socialne vključenosti« in 4.1 prednostne usmeritve »Enake možnosti na trgu dela in krepitev socialne vključenosti«.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

331.5:364.614.8

JURANČIČ Šribar, Luna
Delo na robu : izkušnje pri razvoju Posredovalnice rabljenih
predmetov / Luna Jurančič Šribar in Monika Cerar. - Ljubljana :
Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice, 2011

ISBN 978-961-92747-2-9
1. Cerar, Monika
258212608

KRALJI
ULICE

»DELO NA ROBU«

Izkušnje pri razvoju Posredovalnice rabljenih predmetov

Luna Jurančič Šribar in Monika Cerar

Kazalo

Namen	3
Socialna ekonomija	4
Širše družbeno okolje delovanja Posredovalnice rabljenih predmetov	4
Ekonomija pomanjkanja in ekonomija obilja	6
Pomen gospodarjenja	8
Metodologija raziskovanja in spremljanja projekta posredovalnice	10
Opis dejavnosti	12
Razvoj projekta	14
Vzpostavljanje skupnosti in notranjega delovanja posredovalnice	17
Sodelovanje s ciljno skupino in doživljanja vključenih	17
Zaposlovalni vidiki projekta	29
Metode in način dela	32
Skupinski vidiki dela	32
Individualni vidiki dela	43
Delovanje skupnosti posredovalnice navzven	45
Potenciali povezovanja in pomen lokalne skupnosti	47
Pomen darovanja stvari – preseganje koncepta dobrodelnosti	53
Odzivi lokalnega okolja in širše javnosti	56
Za na pot	60
Priloge	62
Viri in literatura	72

Namen

Z napisanim pred vami smo se namenili predstaviti svoje izkušnje pri vzpostavljanju projekta Posredovalnice rabljenih predmetov Stara roba, nova raba. Prikazujemo, na kakšen način se je vzpostavljala skupnost posredovalnice, kako se je razvijalo sodelovanje med brezdomnimi ljudmi, ki jim je v osnovi projekt namenjen, ter ostalimi udeleženi. Opisujemo načine, kako posredovalnica deluje navznoter in izpostavljammo pomembne, tako praktične kot teoretične, vidike v polju zaposlovanja odrinjenih družbenih skupin, v pričujočem primeru brezdomnih ljudi. Obenem je v delu predstavljeno, kako posredovalnica, njeni člani, članice na simbolni in praktični ravni vzpostavljajo odnose s prevladujočo družbo, se z njo povezujejo in prispevajo svoj delež k ustvarjanju boljših pogojev za širšo skupnost. Projekt posredovalnice spada v polje socialne ekonomije, ki se v Sloveniji na novo oblikuje, tako menimo, da lahko izkušnje, ki si jih nabiramo v okviru tovrstnih projektov, pomembno pripomorejo pri razvoju in oblikovanju omenjenega področja. S podrobno predstavitvijo delovanja posredovalnice želimo spodbuditi tudi druge organizacije po Sloveniji k vzpostavljanju sorodnih projektov, saj je ideja za tovrstno socialno podjetje lahko prenosljiva tudi v druge kraje in lahko pomembno doprinese tako na socialnem, skupnostnem kot okoljskem področju.

3

Širše družbeno okolje delovanja Posredovalnice rabljenih predmetov

4 Posredovalnica rabljenih predmetov Stara roba, nova raba se je razvijala v skladu z usmerjenostjo Društva za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice. Obenem s svojim načinom delovanja, organiziranostjo in temeljnimi principi spada v polje socialne ekonomije. Področje socialne ekonomije se je v Sloveniji začelo formalno urejati z Zakonom o socialnem podjetništvu, ki stopi v veljavo z letom 2012. Navkljub poznemu zakonskemu urejanju tega področja, v katerem se deloma išče odgovore in rešitve tudi za obstoječo nezmožnost delovanja prevladujočega gospodarskega sistema, se socialna ekonomija ter njeni principi delovanja tudi v Sloveniji razvijajo že desetletja. Delovanje invalidskih organizacij je že več let urejeno tudi zakonsko, medtem bi lahko iz širšega vidika rekli, da velik del nevladnega sektorja že ves čas deluje po načelih socialne ekonomije. V Evropi so se temelji socialne ekonomije začeli razvijati že v 19. stoletju kot odgovor na težave, ki so bile posledica tedanjih sprememb v gospodarstvu.

Gre za ekonomijo, ki je nastala kot odgovor na 'krizne' razmere, v katerih je živelo delavstvo v Angliji. Nastale so različne organizacije vzajemnega in podpornega tipa, pa tudi prve zadrage. Tudi drugod po svetu so nastajale organizacije, ki so temeljile na vzajemnosti in solidarnosti. Skupna točka vseh teh organizacij je sicer res podjetnost tistih, ki so se organizirali, le da podjetnost in podjetništvo nista osnovna cilja, ki bi vodila pobudnike teh alternativ. (povzeto po Vesel 2010, nav. po Radej 2010: 40)

Socialna ekonomija se je uveljavljala predvsem preko kooperativ in tako imenovanih prijateljskih družb, katerih cilj ni bil zgolj zagotavljanje

dobička, temveč zagotavljanje dobrin in storitev na bolj enakopravni in demokratični osnovi; vse to je zahtevalo tudi drugačno organizacijo in upravljanje. V nekaterih evropskih državah se je socialna ekonomija v devetdesetih letih dvajsetega stoletja zelo razmahnila, v Sloveniji pa nam takrat formalno še ni uspelo urediti tega področja.

Za razvoj socialno-ekonomskih projektov, kamor spada tudi Posredovalnica rabljenih predmetov, je pomembno vzpostavljanje širšega podpornega okolja, vključno s primerno zakonsko podlago. Polje socialne ekonomije se v Sloveniji šele oblikuje, soočamo se z različnimi predstavami o tem, kaj socialna ekonomija¹ in socialno podjetništvo sploh je, kaj vključuje, na kakšen način naj bi delovala in sooblikovala družbo. Pomembno je, da se v javno debato vključuje čim več družbenih akterjev, zagotovo pa lahko pri oblikovanju samega koncepta socialne ekonomije s svojimi izkušnjami pripomoremo tudi udeleženi v že obstoječih projektih. Z mnogimi dilemami oblikovanja in dojemanja polja socialne ekonomije smo se, tako v teoretskem kot tudi praktičnem smislu, srečali pri samem

1 Dileme konceptualizacije socialne ekonomije se kažejo pri samem opredeljevanju pojma. »Socialna ekonomija« ni povsem pravičen prevod iz angleškega termina »social economy«. Tudi glede na to, kaj označuje, je bolj primeren izraz družbena ali skupnostna ekonomija. V Sloveniji se je uveljavil termin socialna ekonomija oz. socialno podjetništvo, kar včasih povzroča napačno razumevanje in povezovanje področja s socialno-varstvenimi programi ter socialnim vključevanjem ranljivih skupin. Tovrstno dojemanje področja je omejevalno, saj naj bi socialna ekonomija zajemala katere koli dejavnosti, ki doprinesejo k skupnostni dobrobiti in tudi k sodelovanju različnih družbenih skupin. V povezavi z omenjenim se določa tudi naše razumevanje in odnos do socialno izključenih skupin. V socialni ekonomiji gre za združevanje in sodelovanje raznolikih družbenih skupin, kjer lahko ljudje z roba družbe sodelujejo na enakopravni osnovi kot tisti s »prevladujoče« družbe. Tudi z vidika upravljanja socialnih podjetij govorimo o enakopravnem odločanju. V primeru, da razvijamo koncept socialne ekonomije na široko in ne-omejevalno, je tak pogled na odrinjene skupine mogoč, v nasprotnem primeru, če bodo socialna podjetja potisnjena v dobičkonosno tekmo na trgu po istih merilih kot gospodarska podjetja, ostanejo omenjene skupine v istem položaju kot doslej.

vzpostavljanju in razvoju projekta Posredovalnice rabljenih predmetov. Obenem smo projekt vseskozi spremljali, ga sproti nadgrajevali in zbirali podatke. Torej je na podlagi prakse in sočasnega spremljanja, raziskovanja in evalvacije socialno-ekonomskih projektov mogoče odgovoriti na veliko dilem, ki se trenutno izpostavljajo pri oblikovanju področja socialne ekonomije. Do kakšne mere bo socialno-ekonomskim projektom uspelo razvijati in ohranjati alternativne oblike delovanja tako na področju delovnih kot medčloveških odnosov, je odvisno od tega, na kakšen način bomo oblikovali koncept in dojemanje socialne ekonomije v Sloveniji. Predvsem bo pri tem pomembno usklajevanje napetosti med ekonomsko uspešnostjo teh podjetij in sposobnostjo prepoznavanja možnosti doprinosa teh oblik združevanja na samo kvaliteto odnosov. Socialna ekonomija ne sme postati le popravek prevladujočega ekonomskega sistema, temveč se mora razvijati čim bolj neodvisno, po svojih merilih, ne pa po merilih dosedanjega gospodarskega sistema.

Logika socialnega razvoja je drugačna kot logika ekonomskega razvoja. Ideja o napredku, ki ga primarno poganjajo gospodarski vzvodi rasti dodane vrednosti, čeprav na škodo družbene povezanosti in okoljske vzdržnosti, je zlasti od konca devetnajstega stoletja dominantna ekonomska paradigma zahodnega sveta. Takšna strategija za razvoj negospodarskih vidikov družbe ni zadostna oziroma je celo vir težav na socialnih in okoljskih področjih. (povzeto po Radej 2010: 34)

Ekonomija pomanjkanja in ekonomija obilja

Trenutni ekonomski in celo družbeni razvojni model se zanaša na uniformno razporeditev prioritet, kjer se zasleduje več ciljev, ki pa so vsi hierarhično urejeni in podrejeni enemu samemu vodilnemu cilju – rasti denarnih dobičkov oziroma dodane vrednosti. To je način razvrščanja prioritet, ki je primeren za pridobitno usmerjen sektor s primarnim ciljem maksimiranja dobička, čemur so podrejeni vsi ostali cilji. Prevladujoč model tega razvoja je utemeljen za reševanje povsem specifičnega

ekonomskega problema, ki ga povzroča relativno pomanjkanje (tako imenovano pomanjkanje, ki bi nastopilo, če bi bile dobrine zastopnj). V primeru, da cene ne bi razporejale primanjkujočih virov v najbolj koristno uporabo, bi bila njihova poraba neracionalna in bi posledično čutili še ostrejšo pomanjkanje. Vendar tovrstni model, ki počiva na predpostavki ekonomske (relativne) redkosti in tako večno reproducira redkost, ne more pripeljati do občutka ekonomskega in družbenega obilja.

Gledano globalno ima tak gospodarski model posledico, da je del sveta preplavljen s presežki materialnih dobrin, ki se zametujejo, ogrožajo človeka in okolje, drugi del sveta poskuša uloviti razviti svet na enakem razvoju, tretji del sveta pa se utaplja v odmiranju in ekstremni revščini. Poleg geografske porazdeljenosti bogatih in revnih delov sveta, gre tudi za razlike znotraj posameznih držav. Medtem je model socialno-ekonomskega razvoja utemeljen na predpostavki relativnega ekonomskega obilja. Ekonomsko obilje ne pomeni razmer, ko so vsi bogati, ampak razmere, ko gre za upravljanje z relativnimi presežki, ne več relativnimi primanjkljaji. Po principu relativnega obilja se naprimer ravna s socialnimi bogastvi. Socialna bogastva so obilna, večja, čim bolj se uporabljajo, več jih je na voljo. Denimo, čim več je med dvema partnerjema zaupanja, zgrajenega na preteklem sodelovanju, tem lažje in boljše bo njuno sodelovanje v prihodnje. To je primer obilja in je povsem nasproten ekonomskemu problemu, ki nastane pri odločanju o porabi materialnih virov blaginje. Med njimi je večina takih, da njihova poraba za en namen zahteva odpoved uporabe v drugih primerih, nekateri ključni viri, naprimer les, so vsaj obnovljivi, drugi pa niti to ne. Nafta denimo, se lahko uporabi le enkrat, potem pa je nepovratno izgubljena, ostanejo le še negativni učinki njene uporabe. Potreba po spreminjanju razvojnega modela ne pomeni, da bo ekonomija pomanjkanja posledaj neveljavna, ampak le, da gospodarski model razvoja ni več dominanten nad drugimi področji razvoja. Ekonomija pomanjkanja in ekonomija obilja lahko sodelujeta, kar dokazuje obstoj socialne ekonomije, ki združuje ekonomski in socialno dejavnost, ustvarja socialne učinke na gospodarsko vzdržen način. (izpeljano iz Radej, Kovač, Jurančič Šribar 2011: 7, 8, 13, 14 in Radej 2010)

Pomen gospodarjenja

Socialna ekonomija se praktično uresničuje v gospodarskih projektih, ki so tržno naravnani, vendar niso motivirani z dobičkom, temveč z ustvarjanjem skupne dobrobiti. Gospodarjenje oziroma ekonomiziranje ima tudi v osnovi širši pomen od služenja dobička.

Grški koren pojma ekonomija, oikos nomos, se nanaša na pravila (nomos), ki določajo, kako skrbeti za domače ognjišče (oikos). Ekonomski problem domačega ognjišča je veliko bolj kompleksen, kot je služenje presežkov. Dobiček vse do pojava kapitalizma ni bil dojet kot nekaj posebej dragocenega, čemur bi bilo potrebno celo podrediti družbeno ureditev in razumevanje človekovih svoboščin. Prav nasprotno, dobiček so vse do kapitalizma do neke mere zaznavali kot grožnjo socialni stabilnosti, zato je bila uveljavljena porazdelitev večine ustvarjenih ekonomskih presežkov za namene neekonomske uporabe (vlaganje v blaginjo celotne skupnosti, v športne, gledališke igre, skupnostne objekte itd.). Gospodarjenje pomeni skrb za zelo različne vrste bogastev, ki zagotavljajo preživetje in napredek skupnosti. Nekatera med njimi so relativno omejena in jih ni toliko, da bi jih vsi imeli, kolikor bi si želeli. Zato za njih velja zahteva čim bolj varčne porabe, za usmerjanje tega je lahko v sodobnih skupnostih tržna miselnost primerna podlaga. A niso vsa bogastva relativno redka. Nekatera so na voljo kot danosti, naprimer ozemlje skupnosti ter število in sposobnosti njenih članov in članic. Pravila za uporabo takšnih bogastev so drugačna, ne zahtevajo varčnosti, ampak povezanost. Upravljanje obilnih bogastev ni nujno veliko bolj enostavno od upravljanja primanjkuječih bogastev, saj je treba denimo v pridobivanje zaupanja in znanja vložiti veliko prizadevanj in naporov, s katerimi je smiselno ravnati premišljeno. Kadar govorimo o gospodarskem razvoju kot pomembnem delu socialne ekonomije, tega pojma ne smemo enačiti s tržno dejavnostjo, ampak se nanaša na gospodarjenje z vsemi vrstami bogastev skupnosti, četudi se ne pojavljajo na trgu. V tem kontekstu lahko razložimo tudi razliko med socialnim podjetništvom in socialno ekonomijo, pojmom, ki ju pri nas

pogosto tudi enačijo. Socialno podjetništvo je del socialne ekonomije, vendar je podjetništvo posebna oblika gospodarjenja, ki je najbolj vpeta v upravljanje z relativnim pomanjkanjem in s tem vezana na tržno delovanje. Med socialnim podjetništvom in ostalo socialno ekonomijo lahko postavimo razmejitve, ki jo predstavlja različna narava dobička. V prvem primeru si ga je mogoče deliti med deležniki, ki so ga ustvarili, v drugem primeru pa to ni mogoče, ker »dobiček« sam po sebi nastopa le še v obliki javne dobrine in si ga posamično ne more nihče prilastiti. Takšni so doprinosi v socialnem kapitalu, ki se v neki skupnosti izražajo denimo v večjem zaupanju, sodelovanju in povezanosti. (izpeljano iz: Radej 2010: 39, 40 in Radej, Kovač, Jurančič Šribar 2011: 15–18)

Drugi vidik socialne ekonomije, torej socialni oziroma družbeni, pa je namenjen aktiviranju neuporabljenih virov in bogastev ter njihovem povezovanju za doseganje socialnih (družbenih) učinkov. Tovrstni projekti ustvarjajo skupnostne učinke, ki niso last ustvarjalcev, ampak so javni, na voljo celotni skupnosti.

V nadaljevanju je na podlagi projekta Posredovalnice rabljenih predmetov prikazano, kako se zgoraj opisana načela in pomen socialne ekonomije udejanjajo v praksi.

Metodologija raziskovanja in spremljanja projekta posredovalnice

Pri raziskovalnem spremljanju projekta smo uporabljali različne metode in tehnike: kontinuirano opazovanje z udeležbo, kontinuirano vsakodnevno vključevanje v delovni proces oziroma vzpostavljanje projekta (organizacija in vodenje organizacijskih sestankov, delo v posredovalnici), zbiranje sekundarne dokumentacije, sprotne in končna evalvacija.

V okviru projekta je sproti nastajalo več vrst sekundarne dokumentacije. Dnevnik posredovalnice pišejo predstavniki ciljne skupine projekta, vanj zapisujejo vsakodnevno dogajanje, pomembne dogodke in opisujejo delovni proces. Del sekundarne dokumentacije so tudi zapisniki vseh rednih sestankov in srečanj, ki so del delovnega procesa (organizacijski sestanki izvajalske skupine, sestanki posvetovalne skupine, delavnice socialnih veščin ...) ter individualni zaposlitveni načrti predstavnikov ciljne skupine. Tekom projekta smo obiskali sorodno organizacijo v Linzu ter na podlagi ogleda ter spletnih virov izdelali Študijo evropskih modelov posredovalnic. Na začetku projekta smo izdelali tudi koncept modela, ki smo ga potem še sproti nadgrajevali.

Končna evalvacija pa se je izvedla na podlagi naslednjih gradiv: nestrukturirani in polstrukturirani pogovori z glavnimi izvajalci, izvajalkami projekta (predstavniki ciljne skupine) in drugimi informatorji, informatorkami, ki se vključujejo v projekt (lastnik antikvariata, ki nam pomaga pri ovrednotenju stvari, vodje delavnic, prostovoljci). Opravili smo analizo anketnega vprašalnika o delovanju posredovalnice, ki so ga izpolnjevali obiskovalci in obiskovalke posredovalnice.

Za eno izmed glavnih vodil raziskovalnega dela smo postavili konstantno preverjanje oziroma analiziranje, na kakšen način se preko dejavnosti posredovalnice udeleženi vključujejo in vzpostavljajo odnose s širšo skupnostjo, kateri pa so tisti dejavniki, ki zgolj utrjujejo njihovo družbeno pozicijo socialno izključenih ljudi. Pri predstavljanju projektov društva Kralji ulice ter sorodnih projektov je pomembno, da ne zapademo v romantiziranje, kako se ljudje na ulici in tisti, ki z njimi sodelujejo, uspešno »upirajo« prevladujoči družbeni strukturi. Strategije, ki se razvijajo znotraj teh skupnosti so lahko močne, inovativne, vendar se velikokrat težko zoperstavljajo mnogim silam, ki se jim postavijo nasproti in so posledica vpetosti v prevladujoč gospodarski sistem.

Opis dejavnosti

Dejavnost posredovalnice rabljenih predmetov se je razvijala postopoma, nastajala in oblikovala se je na podlagi splošne usmerjenosti društva Kralji ulice, ki temelji na prepoznavanju in sprotnemu odzivanju na potrebe, pobude ljudi, ki revščino in brezdomstvo neposredno doživljajo. Obenem v društvu delujemo na kontinuiranem vzpostavljanju svojega diskurzivnega javnega prostora za komuniciranje s širšo javnostjo. Društvo ves čas na simbolni in fizični ravni deluje kot prostor za izmenjavo in vzpostavljanje vsakdanjih razmerij med ljudmi z raznolikimi socialnimi, ekonomskimi, izobrazbenimi in izkustvenimi ozadji. Ideja posredovalnice se je tako v praksi oblikovala kot odziv na pričakovanja javnosti oziroma podpornikov, ki so nam v društvo poleg oblačil samoiniciativno prinašali tudi različne druge odvečne stvari, na primer stare računalnike, tiskalnike, televizorje, knjige ... Na drugi strani pa se je vse bolj kazala potreba in želja po dodatnem vključevanju brezdomnih ljudi v polje dela na drugačne načine, kot jim to omogočajo državne zaposlovalne institucije in sam trg dela. Vse bolj se je začelo kazati, da okoliščine, ki so med drugim posledica dolgotrajne socialne izključenosti in vsakdanjega načina življenja brezdomnih ljudi (posameznikov status, težave pri prejemanju uradne pošte, slaba samopodoba ljudi, ki med drugim ovira komunikacijo na uradih, nezaupanje v institucije ...) ter zapleteni birokratski postopki (izpolnjevanje obrazcev, zapleti pri prijavljanju stalnega bivališča, preobremenjenost uradnikov, premalo časa za individualno obravnavo, prelaganje odgovornosti med institucijami ...) v veliki meri otežujejo ljudem, da bi se izvili iz kroga uličnega življenja. V društvu dosežemo ljudi, ki jih državne institucije zaradi različnih okoliščin ne (z)morejo vključiti. V okviru programov, ki jih vzpostavljamo, pa obenem s člani in članicami gradimo zaupne delovne in tudi prijateljske odnose, ki so podlaga za kakršno koli nadaljnjo sodelovanje. S svojo dejavnostjo se posredovalnica umešča v širše družbene okolje kot odgovor na trenutne socialne, ekonomske

ter okoljevarstvene potrebe, obenem pa je usmerjena v prevrednotenje in osmišljanje same dejavnosti potrošnje. Potrošnja je skozi nakup v posredovalnici usmerjena v akt solidarnosti oziroma »dajanja« v širšem družbenem smislu. Na ta način se spreminja sama kultura potrošnje; z nakupom v posredovalnici ljudje prispevajo tako k varstvu okolja kot tudi k opolnomočenju marginaliziranih ljudi, ustvarjajo se pogoji za solidarnostno sodelovanje. Posredovalnica ima kot socialno podjetje še širši vidik socialnega vključevanja. Izkušnje iz tujine kažejo, da v njih, zaradi dostopnih cen, nakupujejo ljudje z manjšimi finančnimi sredstvi. Tudi pri nas je med nakupovalci veliko odrinjenih družbenih skupin, tudi brezdomnih, študentov, upokojencev itd ...

Osnovna ideja projekta temelji na konceptu sorodnih t. i. »dobrodelnih trgovin« (ang. charity shops), ki so v različnih evropskih in ameriških državah že del uveljavljene tradicije. Tovrstne trgovine vodijo nevladne organizacije z namenom pridobivanja sredstev za svoje humanitarno delovanje. Pri iskanju primerne izraza za našo dejavnost smo se direktnemu prevodu iz angleščine izognili in se namesto za izraz dobrodelna trgovina odločili za posredovalnico rabljenih predmetov. Sodobni socialnovarstveni pristopi so koncept dobrodelnosti presegli, saj med drugim temeljijo na iskanju virov moči v ljudeh samih, v nasprotju z neenakovredno menjavo virov in medčloveških odnosov, ki jih v svojem bistvu spodbuja dobrodelnost.

Projekt Posredovalnica rabljenih predmetov in sorodni projekti socialne ekonomije odpirajo možnosti za preseganje identitete marginaliziranih ljudi kot pasivnih, dobrodelne pomoči potrebnih akterjev, saj z vključenostjo v socialno ekonomijo prispevajo k pozitivnim spremembam za skupnost.

Razvoj projekta

14 Dve leti, od leta 2008, smo projekt razvijali postopoma in na prostovoljni osnovi, v okviru svojih časovnih zmožnosti. Dokaj redno smo enkrat mesečno postavljali stojnico rabljenih predmetov v središču mesta in se na ta način povezovali z javnostjo, ki je kupovala in nosila rabljene stvari, projekt pa smo tudi občasno predstavljali v medijih. Vmes smo sestankovali in se pogovarjali o nadaljnjem razvoju ter na podlagi literature, internetnih virov in študijskih ogledov začeli spoznavati podobne projekte v tujini; počasi smo izoblikovali osnovni koncept posredovalnice. Osnovna ideja posredovalnice rabljenih predmetov je zbiranje in prodaja rabljenih stvari po nizkih cenah. Stvari podarjajo ljudje in podjetja. Zaposleni podarjene stvari po potrebi obnovijo in očistijo, da so za prodajo še bolj privlačne. Cene predmetov se določajo glede na starost in kvaliteto, v postopku strokovne ocenitve. Na ta način se poleg socialne spodbuja okoljska osveščenost, saj se stvarjem, ki bi bile sicer zavržene ali izključene iz uporabe, omogoča ponoven obtok. Vsa sredstva prodaje se namenjajo za zaposlovanje ali usposabljanje marginaliziranih skupin ali za nadaljnji razvoj dejavnosti. Postopen razvoj posredovalnice je omogočal, da so se v okviru dejavnosti zbrali ljudje, ki so jim bile aktivnosti (prodaja, delo s predmeti, skladiščenje, komunikacija z obiskovalci, kupci ...), potrebne za samo delovanje, blizu. Člani in članice društva so bili že od začetka vključeni v vzpostavljanje projekta kot njegovi glavni soustvarjalci, soustvarjalke. Skupaj smo se dogovarjali glede pomembnih odločitev, vzpostavljali kontakte s podporniki projekta (naprimer antikvariatom in drugimi podjetji), zbirali stvari, predstavljali projekt javnosti in pripravljali mesečne stojnice, določali medsebojna pravila delovanja ter organizacije. S skupino, ki se je oblikovala okrog dejavnosti posredovalnice, smo imeli že pred formalno vključitvijo v projekt več srečanj, na katerih smo se podrobno pogovarjali o pogojih vključitve, načinu dela, organizaciji,

predlogih in vizijah vključenih ter razvoju projekta. Imeli smo torej skupno točko, osnovo, ki nas je povezovala, nam omogočila razvijanje občutka pripadnosti mikro skupnosti posredovalnice. Prav tako smo tudi prostor za posredovalnico, nekdanji dnevni center za brezdomne na Poljanski 14 v Ljubljani, opremili in uredili sami. Tovrstno sodelovanje je ključno pripomoglo k sami vzpostavitvi in k občutku pripadnosti projektu. Posredovalnico smo javno otvorili 13. aprila 2010 in od takrat vsakodnevno obratuje. Projekt že v osnovi temelji na ideji, da se bo širša javnost prepoznala kot pomemben del obstoja posredovalnice in se bodo ljudje vključili kot darovalci in darovalke stvari. Tako smo že od vzpostavljanja naprej delovali v smeri čim večjega povezovanja socialno izključenih kot ustvarjalcev projekta s širšo javnostjo – tako na lokalni kot tudi širši ravni. V okolje smo se vključevali postopoma, najprej preko stojnic v središču mesta. Ljudem smo na ta način predstavljali našo dejavnost ter se mrežili tudi z različnimi podjetji javnega in privatnega sektorja v namen pridobivanja stvari. Ko se je dotok stvari povečal do te mere, da jih nismo mogli več shranjevati v skladišču pod dnevnim centrom za brezdomne, smo v namen skladiščenja najeli garažo. Vsaj enkrat mesečno smo se pred postavitvijo stojnice dobili v garaži, pregledovali in ocenjevali stvari. Stojnice, ki smo jih postavljali dve leti, so bile dober pokazatelj močnih točk projekta tudi za nadaljnji razvoj, obenem pa smo razvili tudi praktične vidike delovanja posredovalnice. Ugotovili smo, kakšne so optimalne cene, ki jih lahko postavljamo pri ocenjevanju, si postavili cenovno lestvico, izdelali sistem izdaje računov, ugotovili, kateri predmeti gredo v prodajo bolj, kateri manj, katerih stvari je med podarjenimi največ, kateri čas meseca je boljši za prodajo, katera je naša ciljna populacija tako pri prodaji kot pri pridobivanju stvari. Pridobili smo tudi veliko število stalnih strank. Obenem so stojnice predstavljale tudi prostor, kjer smo se družili z ostalimi člani in članicami društva, ki sicer pri projektu niso redno sodelovali in so bili slučajno tam ali pa so stojnico prišli pogledat iz radovednosti in v želji po stikih. Dejavnost je spodbudila nekatere vključene, da so poskusili tudi samostojno prodajo. Par, ki se je vključeval v projekt že od začetka, je na primer v prednovoletnem

času postavil lastno stojnico. Preko dejavnosti stojnic pa so se pokazale tudi potrebe po prvih organizacijskih omejitvah, ki so bile nujne za delovanje posredovalnice; omejevanje interesov posameznih članov in članic v »dobro« interesov skupnosti. Do določene mere smo tako omejili inovativnost posameznikov pri ekonomskem osamosvajanju: npr. postavili smo pravilo, da na stojnici posamezniki ne moremo prodajati lastnih stvari, temveč prodajamo samo stvari namenjene projektu, ves zaslužek pa gre za namene projekta.

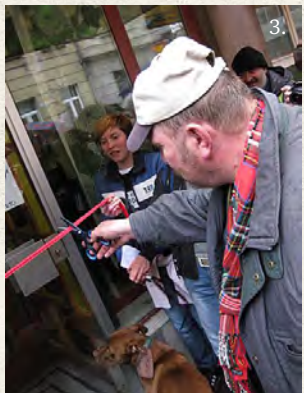
1. (arhiv Kraljev ulice)
Začetki posredovalnice
rabljenih predmetov; stojnica
na Čopovi ulici maja 2008.

2. (avtor: Jaka Prijatelj)
Posredovalnica rabljenih
predmetov Stara roba, nova
raba na Poljanski 14.

3. (avtor: Jaka Prijatelj)
Rezanje traku na otvoritveni
dan 13. aprila 2010.

1.

3.

2.

Vzpostavljanje skupnosti in notranjega delovanja posredovalnice

Sodelovanje s ciljno skupino in doživljanja vključenih

Pri delovanju posredovalnice sta pomembna dva gledišča. Eden je način, kako skupnost posredovalnice deluje navzven in vzpostavlja odnose s širšo družbo, drugi pa je, kako se kot skupnost gradi navznoter. Osnova pri vzpostavljanju skupnosti je bila, da so posamezni člani in članice delovali kot kolektiv na podlagi določenega skupnega zanimanja, občutka pripadnosti tako društvu samemu kot sami ideji tega novega projekta.

Pri vzpostavljanju in oblikovanju dejavnosti je bilo pomembno, da smo projekt razvijali postopoma, dlje časa. Ideja2 je bila živa že skoraj od začetka delovanja društva, medtem ko smo začeli tudi dejansko delovati leta 2008. Kontinuirano organiziranje mesečnih stojnic rabljenih predmetov, občasni sestanki, delo v skladišču s stvarmi, so prispevali, da se je med člani in članicami društva razvedelo za to dejavnost, obenem pa smo postajali prepoznavni navzven v lokalni skupnosti. Oblikovala se je manjša skupina, sestavljena iz članov in članic društva – zaposlenih in brezdomnih ljudi ter prostovoljcev, prostovoljk. Nekateri posamezniki in posameznice smo bili prisotni ves čas in smo se lahko tudi medsebojno zanesli drug na drugega ter skupaj načrtovali prihodnost, medtem ko je bilo vedno zraven določeno število ljudi, ki so prišli občasno ali pa so se družili z nami tudi slučajno, ko smo postavili stojnico. V skupini stalnih članov in članic je bila, poleg brezdomnih ljudi in zaposlenih v

2 Idejo sta k nam v različnih časovnih obdobjih prenesli dve novinarki, Jana Valenčič in Iva Gruden, ki sta imeli možnost spoznati tovrstne trgovine v tujini.

društvu, ves čas prisotna tudi mlada prostovoljka, ki je sicer zaposlena v farmacevtski industriji. Sodelovala je pri mesečnih stojnicah in pomagala vzpostavljati projekt s promocijo, zbiranjem stvari ... Vključenost v projekt ji je poleg druženja pomenila tudi možnost delovanja na področjih, ki jih je pri svojem delu pogrešala.

V letu 2009 smo se prijavili na razpis Evropskega strukturnega sklada in pridobili finančno podporo za dejansko vzpostavitev projekta. Kot se je pokazalo kmalu, je uradno projektno financiranje bistveno prispevalo k formalizaciji, večji strukturi izvajanja projekta in obenem tudi vplivalo na medosebne odnose znotraj skupine v smislu bolj jasno dodeljenih vlog, strukture, organizacije dela. Projekti Evropskega socialnega sklada za razvoj socialnega podjetništva so usmerjeni predvsem v vključevanje marginaliziranih družbenih skupin nazaj v ekonomsko sfero oziroma v polje zaposlitve. Finančna podpora je sicer omogočila, da se je projekt v veliki meri sploh lahko razvil, obenem pa zahteve financerjev, njihov administrativni okvir, strogo začetni pogoji nadzora, zahtev in omejitev vplivajo na vsebinsko izvajanje projekta samega. Tako se je s projektnim razvojem vse bolj začela kazati težavnost usklajevanja in napetost med dvema vidikoma: med praktičnim delom z brezdomno populacijo, ki zahteva visoko stopnjo tolerance, prilagajanja, razumevanja doživljanja ljudi, predvsem pa postopno in počasno delovanje po majhnih korakih ter med storilnostno naravnanimi zahtevami financerjev, omejujočimi roki, zahtevami po doslednih in hitro vidnih rezultatih in omejujočo administrativno strukturo.

Ob samem prijavljanju projekta pod ranljivo ciljno skupino, ki naj bi jo vključili, ni bilo omenjenih brezdomnih ljudi, kar deloma kaže na dejstvo, da državne institucije še niso vključile brezdomnih kot skupino ljudi, ki bi potrebovala sistematično in sistemsko podporo na različnih področjih vključno z zaposlitvenim. Deloma pa je zanemarjanje te odrinjene skupine ljudi na institucionalni ravni tudi posledica pomanjkanja jasne definicije pojava brezdomstva v slovenskem prostoru, ki je osnova za oblikovanje celostnih strategij za to področje.

Projekt je bil po formalni strani zasnovan tako, da je bilo najprej predvideno šestmesečno usposabljanje za delo v posredovalnici, in sicer v dveh skupinah po šest članov in članic. Pogoji za vključitev v projekt, ki so bili postavljeni že s strani financerja, so v osnovi spodbujali ureditev posameznikove situacije. Predpogoj za vključitev v šestmesečno usposabljanje v okviru dejavnosti posredovalnice je bil urejen posameznikov formalni status: zdravstveno zavarovanje, prijava na Zavodu za zaposlovanje, stalni naslov, lasten transakcijski račun. Kandidat je moral pred vključitvijo v program opraviti tudi zdravniški pregled in izpit iz varstva pri delu. Ljudje, ki so se želeli vključiti, so bili za urejanje svojega statusa ter stvari, ki so predpogoj za vključitev, odgovorni sami, spodbujali smo jih k čim večji samostojnosti, seveda pa jim je bila ves čas na voljo podpora (npr. dogovarjanje z Zavodom, z bankami pri odpiranju računa, s centri za socialno delo ...)

V program usposabljanja so se vključile tri ženske in devet moških, stari od 25 do 66 let. Mlajši del ciljne skupine lahko razvrstimo v starostno skupino od 24 do 37 let. V tej skupini sta bili dve ženski in pet moških. V skupini so bili ljudje z nizko stopnjo formalne izobrazbe in malo delovnih izkušenj. Trije od teh ljudi imajo dokončano poklicno srednjo šolo, štiri osebe so bile vključene v programe srednješolskega izobraževanja, vendar programa niso zaključile. Izjema je najmlajša ženska v omenjeni skupini, ki je končala triletno administrativno šolo, dveletno šolo za ekonomskega tehnika. Kasneje se je zaposlila v zdravstvu, vendar je zaposlitev hitro izgubila. Pet oseb iz omenjene skupine se je ali se še vedno sooča z odvisnostjo, nekateri so bili vključeni v programe odvajanja, nekateri so bili v času usposabljanja tudi na metadonski terapiji. V drugo starostno skupino na usposabljanju (od 37 do 55 let) so spadale tri osebe moškega spola. Dva imata dokončano osnovno šolo, vključila sta se v nadaljnje izobraževanje, vendar ga nista dokončala. Tretji ima narejeno peto stopnjo izobrazbe za ekonomskega tehnika in šestnajst let delovne dobe na področju financ in računovodstva. Vse osebe imajo več let delovne dobe, za seboj pa tudi izkušnje dela na črno.

Tretja skupina vključenih oseb je bila starostna skupina od 55 do 66 let. Sem sta spadali dve osebi, moški in ženska. Oba imata za seboj več let formalnih delovnih izkušenj, nad petnajst let delovne dobe, zadnja leta pa sta prijavljena kot brezposelna. Moški ima že dlje časa probleme pri uveljavljanju pravic iz sredstev obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Več let je namreč delal v tujini in mu delovna doba ni tekla v matični državi. Ženska je zaposlitev zgubila po štiridesetem letu starosti. Več let je delala v gostilništvu, potem je po njenih besedah, zaposlitev zgubila zaradi starosti ob menjavi lastnika.

V prvi skupini na usposabljanju so bili predvsem ljudje, ki so pri dejavnosti posredovalnice sodelovali že od prej, jo pomagali vzpostavljati. Tudi v drugi skupini, ki se je v projekt vključila kasneje, je šlo predvsem za ljudi, ki so se že vključevali v različne dejavnosti društva, s katerimi smo imeli vzpostavljen vsaj osnovni odnos zaupanja kot podlago za nadaljnje sodelovanje. V okviru usposabljanja je v začetnem obdobju prišlo do ene izključitve. Izključenega je nadomestil drug udeleženec. Pri tem je pomembno, da se posameznik, ki mu tedanja življenjska situacija še ni omogočala vključitve v polje zaposlitve (zadolženost, psihosocialne težave, nastanitvena situacija), ni izključil iz drugih programov društva in iz programa nastanitvene podpore.

Med udeleženi na usposabljanju so bili trije že vključeni tudi v nastanitveni program društva, trije so najemali društveno stanovanje, dve sta se v program nastanitvene podpore vključili v času usposabljanja, ostali pa so na različne načine urejali svojo nastanitveno situacijo (najemanje na trgu, bivanje pri prijateljih). Morda bi lahko za večino vključenih rekli, da med brezdomnimi ljudmi spadajo med tiste z več (z)možnostmi, saj se vključujejo v različne programe, poznajo možnosti, ki jih namenjajo institucije za podporo brezdomnim. Večina udeleženi je imela do določene mere tudi urejeno nastanitveno situacijo ali so delovali v smeri zagotavljanja bolj stabilne nastanitve ter so imeli tako bolj odprte možnosti za delovanje pri izboljšanju svojega življenjskega položaja, vključevanje v polje zaposlitve, urejanje formalnosti glede

svojega statusa, stalnega naslova ... Urejena nastanitvena situacija je vsekakor osnova za nadaljnje korake, ki jih človek naredi v smeri izboljšanja svojega življenjskega položaja, brez tega je skoraj nemogoče dobiti oziroma dolgoročno obdržati zaposlitev.

Delovanje posredovalnice je deloma usmerjeno v oblikovanje formalnega zaposlitvenega področja, usposabljanje za delo na različnih področjih, razvijanje veščin, znanj in zanimanj, ki lahko pripomorejo tudi k lažjemu kasnejšemu prehodu v zaposlitev na trgu dela. Drugi nivo delovanja posredovalnice pa je odpiranje prostora za druženje, skupno dejavnost, povezovanje ljudi iz različnih delov družbe, z različnimi socialnimi ozadji. Posredovalnica (še) ne more zagotavljati velikega števila zaposlitev, medtem pa ima sama dejavnost – ukvarjanje z rabljenimi stvarmi – potencial povezovanja večjega števila ljudi na različnih nivojih. Tako brezdomnim kot tudi »domnim« ljudem se prek sodelovanja pri projektu odpirajo možnosti za spoznavanje novih dejavnosti, načinov razmišljanja, doživljanja sveta in vsakdanjega življenja, kar je tudi podlaga za raziskovanje, redefiniranje ali razvijanje identitet posameznikov in posameznic. Z vidika brezdomnih ljudi je pomembno, da si na ta način pridobijo simbolni prostor, v katerem si lahko gradijo drugačno podobo, kot je podoba oziroma vloga, ki jim je »dodeljena« s strani prevladujoče kulture.

Posredovalnica je tako namenjena tudi omogočanju varnega prostora za brezdomne, kjer lahko na enakovrednem nivoju razvijajo odnose z ljudmi zunaj brezdomske socialne mreže in krepijo strategije za komunikacijo s prevladujočo kulturo.

Za veliko tradicionalno marginaliziranih skupin je neposredna komunikacija s pripadniki prevladujoče kulture zelo težavna, osvojena le z »obsežnimi pripravami in znotrajskupinskim mreženjem« (Orbe 1998 nav. po. Harter, Edwards, idr ... 2004: 411). Skupnost posredovalnice vsaj deloma omogoča takšne priprave, priskrbi prostor, v katerem ljudje

z izkušnjo brezdomstva razvijajo znanje, veščine, samozaupanje, vire za večjo neodvisnost, krepijo socialne mreže in miselno razvijajo strategije za komunikacijo s prevladujočo družbo. Omogočanje tovrstnega prostora je lahko ključnega pomena za prekinitev brezdomnega načina življenja, ki lahko na človeka vpliva na načine, ki jih ljudje brez te izkušnje le stežka razumemo.

Skupina pred posredovalnico na otvoritveni dan. (avtor: Jaka Prijatelj)

Vsakodnevno delo v posredovalnici, ki zajema tako delo s stvarmi v skladišču kot tudi delo v sami trgovini, omogoča vzpostavljanje tesnejših in bolj zaupnih odnosov med vključenimi v projekt. Večkrat so se spontano razvile situacije, ki so omogočale na videz lahkoten pogovor o sicer resnih življenjskih temah. Pokazalo se je, da se je velikokrat lažje in bolj sproščeno pogovarjati, če se pogovor razvije sam od sebe, med opravljanjem nekega skupnega dela, kot pa če se usedeš prav z namenom, da bi diskutiral o določenem problemu. Teme, ki so se odpirale, so navadno presegale »navaden« delovni odnos. Deloma so se nanašale na vsakodnevne stvari, s katerimi se ukvarja večina ljudi, še večkrat pa je šlo za probleme, ki so tudi posledica dolgotrajne družbene izključenosti: problemi neprimerne nastanitve, psihosocialne težave, problemi odvisnosti, finančni problemi, težave v partnerskih odnosih ... Obenem

so se z uvajanjem določenega delovnega ritma in strukture začele pri vključenih pojavljati stiske, negotovosti, ki so bile posledica spremembe vsakodnevnih rutine, določenih zunanjih pričakovanj, pritiskov tudi s strani drugih brezdomnih prijateljev ali partnerjev.

Tema, ki se je pogosto pojavljala med vključenimi v projekt in znotraj delovanja skupine, je bila tema nezaupanja. Člani, ki so bili pri vzpostavljanju že dlje časa, so občasno kazali nezaupanje do tistih, ki so na novo vstopali v projekt – tako do tistih, ki so se vključili v usposabljanje kot tudi drugih sodelavcev, sodelavk in podpornikov projekta. Idealna vizija posredovalnice je sicer bila, da delujemo kot odprta in sprejemajoča skupnost, kamor se lahko ljudje vključujejo po svojih željah in interesih ter obenem doprinesejo s svojim znanjem, veščinami. Ideja, ki se je sicer v teoriji slišala lepo, udejanjati v praksi pa jo je bilo včasih težje.

Tema nezaupanja se je večkrat pojavila tudi v kontekstu ravnanja z denarjem oziroma z zaslužkom, ki ga vsakodnevno dobimo od prodaje rabljenih stvari. Že pred začetkom odprtja posredovalnice smo se skupaj pogovarjali, kakšen sistem shranjevanja in beleženja zaslužka bomo imeli. Skoraj vsi vključeni so bili enotni, da hočejo imeti z denarjem čim manj opravka in naj zanj ob koncu dneva poskrbimo strokovne delavke v projektu. Deloma so k temu lahko botrovale določene javne predstave o brezdomnih kot skupini ljudi, ki niso vredni zaupanja. Morda so vključeni čutili potrebno po dokazovanju nasprotnega, obenem pa si nekateri ravno tako niso medsebojno zaupali in včasih izražali mnenja, ki so se ujemala z omenjenimi stereotipnimi predstavami o brezdomnih ljudeh. Stereotipno dojemanje revščine in brezdomstva, ki se potrjuje tudi skozi zajeten sklop strokovnih del, je sprejeto ne samo s strani širše javnosti, temveč tudi s strani marginaliziranih ljudi samih, saj ljudje ponotranjimo zunanje predstave in prepričanja. Stigmatiziran človek »lahko zazna, običajno povsem pravilno, da ga drugi ljudje, ne glede na to, kaj trdijo, ne 'sprejemajo' čisto zares in niso pripravljeni z njim vzdrževati enakopravnih stikov. Poleg tega mu norme, ki jih je prevzel od širše družbe, omogočajo, da se v sebi zaveda tega, v čemer drugi vidijo njegovo pomanjkljivost,

zaradi česar se, četudi samo na trenutke, strinja, da v resnici ni sposoben doseči tega, kar se od njega pričakuje.« (Goffman 2008: 16)

Nezaupanje se je s strani vključenih občasno pojavljalo tudi do strokovnih delavcev, delavk v projektu. Izrazito je bilo zlasti, če je prišlo do kakšnih težav, ki so bile običajno sicer rešljive, nekaterim vključenim pa so povzročile velik stres. Za enega bolj očitnih problemov, ko so začeli udeleženi sprejemati nakazila, se je pokazala zadolženost. Tudi dosedanje izkušnje sodelovanja z brezdomnimi ljudmi ter raziskave s tega področja kažejo, da je zadolženost eden izmed pomembnih problemov brezdomstva in življenja na ulici. Nekateri ljudje imajo tako zaprte svoje bančne račune ali jih celo nimajo, drugim pa kar zaslužijo, v primeru, da ne gre za socialno podporo ali kakšen drug socialni transfer, takoj trgajo z računa. Posedovanje bančnega računa oziroma delujoč bančni račun je v zahodnem ekonomskem sistemu eden izmed pomembnih vidikov vključenosti. Za posameznika ali posameznico lahko neurejen bančni račun predstavlja velik primanjkljaj tako pri vključevanju v polje dela in formalne ekonomije kot tudi pri vsakodnevnem upravljanju in nadzorom nad svojimi finančnimi sredstvi. Pri izboljševanju človekove življenjske situacije je po eni strani pomembna tudi formalna ureditev tega področja. Po drugi strani pa so življenje na ulici in preživetvene strategije brezdomnih ljudi velikokrat povezani z delovanjem v polju neformalne ekonomije. Vključevanje v polje dela in služenje, četudi v obliki neformalne ekonomije, lahko ljudem z roba družbe pomeni način preživetja in obenem ohranjanja dostojanstva tako v svojih očeh in v očeh drugih, še zmeraj se lahko počutijo močne in zmožne, ker na ta način niso odvisni le od socialnih in dobrodelnih podpor ter se lahko izognejo tudi ponižanju beračenja. Z vidika države in urejenega delovanja tržnega kapitalizma pa je seveda potrebno polje sive in črne ekonomije čimbolj omejiti, nadzorovati, regulirati. Vendar se lahko s pretiranim nadzorom in zakoni omejuje že tako šibke (z)možnosti ljudi na robu družbe ter posega v avtonomijo ljudi, ki si znotraj cestne subkulture in vključevanja v neformalno ekonomijo trudijo voditi kolikor toliko znosen način življenja.

Zadolženost torej bremeni veliko ljudi, ki se soočajo z uličnim življenjem in pomeni prepreko tudi, ko se človek trudi izboljšati svojo življenjsko situacijo. Seveda se vsak posameznik, ki vstopa v formalno delovno razmerje, prej ali slej sooči s svojo zadolženostjo. Vendar smo že pri samem vključevanju v program usposabljanja naleteli na nepripravljenost bank za individualno dogovarjanje glede posameznikove situacije, nepoznavanje programa aktivne politike zaposlovanja, kar je pripeljalo tudi do nezakonitega trganja ali zadrževanja sredstev na osebnih računih vključenih. Tovrstne situacije so pripeljale do nezaupanja nekaterih vključenih, eden izmed njih je denimo mislil, da ga hoče društvo ogoljufati, kot se mu je že dogajalo pri nekaterih delodajalcih. V vseh situacijah, ko so banke pridržale sredstva, ki so sicer kot socialni transfer pripadala udeležencem, smo morali posredovati v imenu društva, saj posameznikov, ki so jim razlagali situacijo, niso upoštevali. Tako smo jim pošiljali dopise in jih morali že vnaprej obveščati, kdaj bodo ljudje dobili nakazila, da pri naslednjem nakazilu ni prišlo do istega zapleta. V večini bank so po posredovanju društva nakazila vrnili, v eni pa sredstev niso hoteli vrniti. Namesto tega so udeležencu na usposabljanju odpisali dolg, ki ga je imel. Večjemu delu udeleženi je dohodek, ki so ga prejeli prek usposabljanja, pripomogel k postopnemu odplačevanju lastnih dolgov. Kljub temu da se nam je uspelo v večini primerov uspešno dogovoriti, so tovrstni problemi zahtevali veliko časa, predvsem pa so predstavljali precejšen stres tako za udeležene na usposabljanju kot za strokovne delavke projekta. Udeleženi so kot omenjeno hitro zgubili zaupanje, tudi na podlagi slabih preteklih delovnih izkušenj, ko za delo niso dobili plačila. Probleme, ki jih »domni« ljudje morda ne doživljamo tako stresno in se posledično z njimi tudi lažje soočamo, lahko ljudje z izkušnjo ulice ter na splošno nestabilno življenjsko situaciji doživljajo veliko bolj stresno, neobvladljivo. Tako kljub želji po izboljšanju svojega položaja, ob mnogih preprekah, ki se jim pojavijo na poti, velikokrat tudi obupajo, saj jih doživljajo kot nerešljive ali pa ne zberejo moči in volje, da bi se jim zoperstavili. Izkušnje, ki jih pridobivamo pri delu v društvu in tudi v okviru projekta posredovalnice, kažejo, da se velik ljudi z izkušnjo brezdomstva in vsemi preteklimi izkušnjami in okoliščinami,

ki so pripeljale do tega, hitro odzove obrambno, včasih tudi verbalno agresivno, če se počutijo ogrožene. Pogosto se pojavljajo užaljenosti, in kot že rečeno, nezaupanje, včasih usmerjeno tudi v delo društva, kar ni bilo nujno vedno zavirajoče in je lahko tudi prispevalo k izboljšanju dela.

Pomembna vloga društva in tudi projekta posredovalnice je, da nudi ljudem oporo pri soočanju z vsakodnevnimi problemi, kar seveda ne pomeni opravljanja stvari namesto njih, ampak predvsem spodbujanje pri doseganju ciljev, ki si jih zastavijo. Z razreševanjem problemov in doseganjem ciljev, četudi na videz čisto majhnih, ljudje spet pridobijo zaupanje vase in v svoje sposobnosti.

Pri večini zapletov v okviru usposabljanja smo se uspeli uspešno pogovoriti, odkriti, kje je zares problem, kar je bila tudi dobra podlaga za medsebojne odnose in zaupanje vnaprej. Tematika nezaupanja se je torej pogosto pojavljala ob vsakodnevnih odnosih pri delu v posredovalnici, vendar ne bi mogli zaključiti, da je bil to nek splošen občutek vključenih v projekt. Na mikro nivoju posredovalnice se je zaupanje sicer vsakodnevno gradilo, rušilo in ponovno vzpostavljalo, vendar brez vzajemnega občutka, da si na določeni splošni ravni lahko medsebojno zaupamo, vzpostavitev projekta že v začetku ne bi bila mogoča. Prav tako so nekateri izmed udeležениh velikokrat izpostavljali ravno to, kako se na društvo lahko zanesejo.

Več vključenih je imelo probleme s komunikacijo, kar so nekateri posredno ali neposredno izpostavili tudi sami. Zaradi tega je prihajalo do konfliktov znotraj skupine kot tudi do nelagodnih in nestrpnih situacij pri komuniciranju z »zunanjim« okoljem.

Nekatere težave s komuniciranjem so izvirale tudi iz čisto fizičnih omejitev. Eden izmed mlajših udeležencev je predvsem na začetku težko vzdržal na sestankih. Vstajal je, bil nestrpen, spraševal, kdaj bo konec, dajal videz nezainteresiranosti. Poleg tega, da se je težko skoncentriral,

so mu bili sestanki naporni tudi zaradi slabega sluha, saj ni slišal, o čem se je govorilo, obenem pa ni hotel ves čas spraševati, kaj je kdo rekel. Po nekajkratnih srečanjih je postal tudi na sestankih bolj potrpežljiv, skoraj zagotovo pa bi del težav s komunikacijo odpravil slušni aparat, za katerega se je kasneje tudi začel zanimati.

Glede na to, da je bila komunikacija med udeleženiimi občasno precej glasna in živahna, je to za nekatere bolj umirjene udeležence in udeleženke predstavljalo stres. Nekateri so se tako raje umikali na samo, se izogibali hrupu in se poskušali čim manj spuščati v razpravljanja in konflikte. Strokovne sodelavke v projektu smo se deloma prilagajale potrebam udeležениh in jim skušale omogočiti delovno okolje, ki jim je bolj ustrezalo. Tako so tisti, ki so raje delali na samem in s stvarmi, delali v skladišču in manjši del svojega časa v posredovalnici s strankami. Vseeno pa smo jih spodbujale, da se občasno vključujejo tudi v prodajo in na ta način krepijo svoje zmožnosti za komunikacijo z ljudmi.

Nekateri vključeni in vključene pa so bili pri komuniciranju, sploh z obiskovalci posredovalnice, zelo večji, tudi zaradi svojih preteklih delovnih izkušenj, kar je precej pripomoglo k sami priljubljenosti projekta med ljudmi.

Z razvojem projekta se je tudi med vključenimi na usposabljanju razvijala večja mera razumevanja in podpornih medosebnih odnosov. V društvu delujemo v smeri razvijanja čim bolj tolerantnih medsebojnih odnosov, lahko bi rekli, da so meje tolerance pri nas višje kot v »zunanji« družbi. Občasno se tako pojavljajo napetosti med odnosi, ki nam jih narekuje »zunanje« okolje ter odnosi, ki se jih trudimo razvijati v društvu.

Sčasoma je medsebojno druženje, delo, spoznavanje pripomoglo, da smo kot skupina vsaj do določene mere presegli nestrpne odnose in postali bolj razumevajoči. K temu so pripomogli tudi družabni dogodki izven dela v posredovalnici, na primer skupna pijača ob koncu delovnega

dne, praznovanje rojstnega dne, piknik ... Tudi na takšnih »neformalnih« dogodkih smo velikokrat skupaj razpravljali o načrtih, širjenju projekta ter tudi o samem namenu in skupnih ciljih.

1. (avtor: Jaka Prijatelj)

Udeleženi v projektu med delom v posredovalnici.

2. in 3. (avtor: Rok Kropelj)

Znotraj posredovalnice: kotiček za obiskovalce, obiskovalke in založene police.

Zaposlovalni vidiki projekta

Vsakodnevna dejavnost posredovalnice je tako postala pomembna kot prostor, kjer smo si ustvarjali drugačno skupnostno in osebno izkušnjo, kot jo omogoča prevladujoča kultura in preživljanje časa na ulici. Poleg vsakodnevne dejavnosti posredovalnice so pomemben prostor za osebno krepitev vključenih posameznikov in posameznic, za razvijanje miselnih strategij za udeleževanje v komunikaciji s prevladujočo družbo ter za soočanje s težavami v okviru projekta predstavljale tako imenovane delavnice socialnih veščin. Delavnice socialnih veščin smo imeli organizirane dvakrat mesečno v sodelovanju s partnersko organizacijo društvo Projekt Človek. Društvo ima dolgo tradicijo delovanja na področju zasvojenosti. Ciljna skupina našega projekta sicer ni povsem ista, čeprav se brezdomstvo in odvisnost velikokrat prekrivata, vendar so nam njihove izkušnje lahko v podporo pri vzpostavljanju skupnosti posredovalnice. Na delavnicah socialnih veščin, ki jih je vodila psihologinja, smo si skozi teoretsko obravnavanje različnih tematik, kot je naprimer reševanje konfliktov, soočanje s stresom, obvladovanje in izražanje čustev, sodelovanje v skupini, medsebojna komunikacija ..., omogočili sprotno pogovarjanje in razreševanje problemov ali stisk, ki so se pojavljale med samim delovnim procesom. Obenem pa smo delovali tudi na krepitvi lastnih sposobnosti in komunikacijskih veščin, ki so pomembne v vsakodnevnih medosebnih odnosih. Delavnice smo imel sprva na dva, kasneje pa na tri tedne.

Delavnice so bile namenjene vsem, tako udeleženi na usposabljanju kot tudi strokovnim delavcem in delovkam, saj so se na ta način poleg osebnega in profesionalnega razvoja utrjevali tudi odnosi med vključenimi. Ponujale so nam prostor in čas, da smo se lahko pogovorili o različnih problemih, odpirali smo teme, ki so se nanašale na vsakodnevno delo in odnose v posredovalnici ter tudi teme iz vsakdanjega življenja vključenih. Predvsem je bilo pomembno, da smo imeli prostor za pogovor

o naših čustvenih doživljanjih in občutkih, saj na tedenskih organizacijskih sestankih v okviru projekta tovrstnih tem nismo obravnavali.

Delavnice so predstavljale pomemben del predvsem pri razvijanju načinov komunikacije znotraj skupine kot tudi navzven in v vsakdanjem življenju. Udeleženi so na delavnicah tudi sami ugotavljali, da gre tu za neko drugačno komunikacijo, kot se razvije na cesti, kjer večkrat prevlada govorica »moči«, verbalne ali fizične, in potrebujejo čas, da se navadijo.

Vzorcev komunikacije, ki jih razvijemo v življenju, seveda ni mogoče spremeniti ali preseči na nekaj srečanjih, vendar so se delavnice izkazale predvsem kot prostor, kjer smo spoznavali, da obstajajo še drugi načini in strategije, ki jih lahko uporabljamo v medosebnih; tako delovnih kot drugih odnosih. Večkrat so se udeleženi tudi med delom v posredovalnici opominjali na stvari, o katerih smo se pogovarjali na delavnicah in so nam na nek način predstavljale oporno točko. Kasneje, z zaključitvijo obdobja zaposlovanja, ko smo zaposlili tri osebe, se je pokazala potreba po individualnih svetovanjih. Tako smo udeležnim namesto skupinskih delavnic enkrat mesečno omogočili individualne sestanke z osebo, ki je prej vodila delavnice.

S skupino, ki se je oblikovala okrog dejavnosti posredovalnice, smo imeli že pred formalno vključitvijo v projekt več srečanj, na katerih smo se podrobno pogovarjali o pogojih vključitve, načinu dela, organizaciji, predlogih in vizijah vključenih in razvoju projekta. Med razvojem projekta se je želelo vključiti več kandidatov kot imamo mest na usposabljanju, zato smo začeli voditi listo zainteresiranih za delo v posredovalnici, saj menimo, da se bo z razvojem projekta odprlo še več možnosti za različne oblike zaposlovanja. Predvideli pa smo tudi možnost, da za nekatere ljudi tovrstna oblika organizacije in dela, ki jo ponuja projekt, ne bo primerna in se bodo izključili iz usposabljanja. Lista kandidatov bo v tem primeru omogočila lažji izbor drugega kandidata, ki ga zanima vključitev, obenem pa nam bo olajšala kasnejše vključevanje ljudi v zaposlitev.

Na podlagi dosedanjih izkušenj in raziskav delovanja posredovalnic ter sorodnih zaposlovalnih projektov v tujini smo z razvojem projekta predvideli različne oblike vključevanja: zaposlitev (za določen ali nedoločen čas), zaposlitev preko različnih programov Zavoda za zaposlovanje, ki spodbujajo zaposlovanje socialno izključenih oz. dolgotrajno brezposelnih oseb (javna dela, usposabljanje na delovnem mestu), honorarno delo, pogodbeno delo, prostovoljno delo, delo v zameno za plačevanje stroškov v programu nastanitvene podpore.

Posredovalnica kot oblika zaposlovanja tudi v časovnem smislu omogoča različne pristope, glede na človekove potrebe. Za nekatere lahko predstavlja zgolj prehodno obliko, okolje za pridobivanje in izmenjavo delovnih izkušenj, usposabljanje, širjenje socialne mreže in drugih vidikov, ki so pomembni za lažji prehod na trg dela, za druge pa lahko pomeni trajno ali vsaj bolj dolgoročno obliko zaposlitve. Za dolgoročno delovanje posredovalnice je nujno, da se v okviru ciljne skupine projekta oblikuje manjša skupina ljudi, ki bo vključena na dolgotrajni ravni, operativno vodila projekt, prevzela več odgovornosti. Dosedanje izkušnje so pokazale, da je za stabilno vsakodnevno delovanje posredovalnice potrebno sodelovanje vsaj manjšega števila ljudi, ki prevzamejo več odgovornosti, na nek način čutijo tudi večjo pripadnost projektu, imajo v večini že pretekle delovne izkušnje in jim tudi vsakodnevna delovna rutina ne predstavlja problema. Na ta način je omogočeno več »manevrskega prostora« za ljudi, ki se npr. šele vključujejo v projekt ali pa denimo šele preizkušajo, če jim tovrstna oblika organizacije in vključevanja v delovno polje ustreza. Tako se omogoča bolj postopno in lažjo vključitev ter so tudi pritiski, ki izhajajo iz vsakodnevnega delovnega procesa manjši.

Seveda je iz vidika trajnosti potrebno poudariti, da gre pri projektu tudi v širšem smislu za razvijanje enakovrednih odnosov. Posredovalnico vidimo kot okolje za razvijanje znanj, socialnih veščin, delovnih sposobnosti, krepitev pozitivne samopodobe vključenih ... obenem pa se zavedamo dejstva, da so ravno v takšni meri za uspešen razvoj projekta pomembna znanja in veščine, pobude s strani vključene ciljne skupine

projekta. Dosedanji razvoj in organizacija projekta tako na vsakodnevni kot širši ravni je v veliki meri odraz pobud, ki so prišle s strani vključenih predstavnikov/ic ciljne skupine projekta.

Metode in način dela

Na podlagi dosedanjega dela in sodelovanja z brezdomnimi ter z že razvitimi socialno-pedagoškimi metodami dela v društvu Kralji ulice smo predvideli potrebe po različnih oblikah in intenzivnosti dela. Pri načrtovanju projekta je bilo potrebno upoštevati in izhajati iz življenjskih situacij posameznikov, ki se vključujejo in jim je projekt namenjen. Pri zaposlovanju v tovrstnem socialnem podjetju se upoštevajo specifične potrebe posameznikov in posameznic, ki so predvsem odraz načina življenja brezdomnih in ostalih socialno izključenih ljudi (nestalnost bivanja, odsotnost neformalnih in formalnih socialnih mrež, izključenost iz vsakodnevnih rutin, ki jih prinaša življenje po normativih, brezposelnost – odsotnost vsakodnevnih obveznosti, ki jih prinaša zaposlitev ...). Pri organizaciji dela v posredovalnici se sproti odzivamo na potrebe vključenih ter tudi na podlagi izkušenj in sprotnega učenja oblikujemo način dela, stopnje odgovornosti in spoznavamo, kakšna stopnja organiziranosti in strukture je potrebna v tovrstnem projektu.

Skupinski vidiki dela

V začetnem projektnem obdobju smo sicer delovali bolj spontano in aktivistično, s formalno vzpostavitev posredovalnice in z vključevanjem večjega števila oseb pa se je kmalu pokazala potreba po bolj močni organizacijski strukturi. Željo po večji organiziranosti, v smislu bolj natančno določenih delovnih nalog, strukturiranega delovnega časa, delovnih pravil, večje avtoritativnosti zlasti s strani vodje projekta so zelo jasno izražali predstavniki ciljne skupine projekta. Tudi na splošno člani in članice društva Kralji ulice velikokrat kažejo željo po jasno določenih vlogah tako glede zaposlenih strokovnih delavcev/k v društvu kot tudi

glede svojih vlog, statusov. Radi na primer uporabljajo nazive, ki sodijo v delovno polje – npr. šef/ica, tudi kadar ne gre nujno za tovrsten delovni odnos ali ustvarjajo hierarhična razmerja –, se odločajo, koga bodo kot šefa poslušali, koga ne itd. Ustvarjanje tovrstnih razmerij pomeni tudi ustvarjanje občutka pripadnosti in obenem varnost in nasprotje kaotičnosti in nestrukturiranosti vsakdanjega uličnega življenja. Strokovne delavke smo se deloma odzvale na te potrebe, saj je večja organiziranost pomenila tudi bolj varno okolje za vključene v projektu, obenem pa tudi večjo stabilnost za samo izvajanje projekta.

Zlasti mlajšim udeleženiim je prilagajanje na vsakodnevni delovni proces predstavljalo problem. Kakor je poudaril eden izmed vključenih, ki je imel sicer za seboj večletno delovno dobo, zadnjih nekaj let pa je bil brezposeln, se ni lahko uvesti nazaj v rutino in obveznosti delovnega življenja, ko ima človek za seboj dolgo obdobje brezposelnosti.

Na začetku smo se morali navajati na osnovne stvari, ki se sicer zdijo na delovnih mestih samoumevne, kot je na primer točnost prihajanja na delo, na sestanke, vztrajnost pri opravljanju nalog, držanje dogovorov, način komuniciranja na sestankih, samoiniciativa, beleženje svojih delovnih ur itd. Vsakodnevna prisotnost in točnost sta za nekatere udeležene, vsaj na začetku, predstavljali problem, vendar zapletov pri točnem odpiranju vrat posredovalnice nismo imeli. Za pomembno in koristno se je izkazalo tudi strukturiranje delovnega časa in nalog, kar je za udeležene pomenilo več gotovosti, stabilnosti v samem delovnem procesu. Obenem pa je bilo tudi bolj jasno določeno, kaj pričakujemo eden od drugega za samo funkcioniranje projekta. Okvirno smo si tedenske cilje zastavili na organizacijskih sestankih v začetku vsakega tedna, na naslednjem pa smo se pogovorili, kaj je bilo izvedeno in kaj je treba še narediti. Seveda je bilo tudi od vsakega posameznika in posameznico odvisno, kakšen način organiziranja je bolj ustrezen. Nekateri so imeli rajši čim bolj jasno strukturo in dodeljevanje nalog, spet drugi pa so hoteli več fleksibilnosti in prostora za samoodločanje. Skušali smo se odzvati na različne potrebe in najti neko razmerje, kjer so glavne naloge jasno določene, vendar je

od človeka odvisno, kaj dela in na kakšen način opravlja delo. Skušali smo razporediti delo tako, da so bile naloge čim bolj primerne znanju in interesom ljudi. Nekateri so kakršno koli nalogo speljali brez večjih težav, spet drugi so potrebovali več podpore mentoric in ostalih sodelavcev, sodelavk.

Določeno strukturo smo vzpostavili tudi s postavitvijo skupnih kriterijev dela v projektu (gl. Prilogo 1). Kriterije dela smo oblikovali s celotno skupino na organizacijskih sestankih, so pa tudi podlaga za nadaljnje sodelovanje in zaposlovanje. Občasno je prihajalo do kršitev nekaterih kriterijev, tako smo se na skupnih organizacijskih sestankih tudi pogovorili, kakšne bodo posledice kršitev, ki so jih deloma predlagali udeleženi sami (opozorila, opomini, ob hudih kršitvah izključitev). Gledano širše, pa se trudimo v projektu delovati čim manj represivno, saj je za človeka seveda veliko boljša spodbuda možnost delovanja na področjih, ki ga zanimajo, v primernem delovnem okolju, kot pa, da se nanj pritiska s sankcijami. Sicer pa so medsebojni nadzor nad delom velikokrat, včasih celo preveč intenzivno, izvajali kar udeleženi sami. Ko je bilo del projektnega obdobja skupaj vključenih vseh dvanajst ljudi na usposabljanju, se je med njimi razvila močna notranja kontrola in medsebojni nadzor, denimo glede beleženja opravljenih ur dela, razporejanja delovnih nalog, kot tudi preverjanja zaslужka, kar je bila prav tako posledica medsebojnega nezaupanja. Udeleženi so bili zelo občutljivi glede krivic, najsi je šlo za dejanske nepravilnosti ali bolj subjektivne občutke in so to tudi hitro pokazali. Deloma je to včasih dejansko pripomoglo k bolj korektnim, »pravičnim« odnosom znotraj skupnosti, po drugi strani pa so tako udeleženi med seboj izvajali velik pritisk in nadzor. V določenem obdobju, ko je sodelovala največja skupina ljudi, je nekajkrat prišlo tudi do raznoraznih medsebojnih obtoževanj, da kdo krade stvari ali denar. Tako smo včasih kar težko vzdrževali ravnovesje med ustvarjanjem varnega in spodbudnega okolja ter medsebojno nezaupljivostjo vključenih.

Nadalje smo dosegli boljšo organizacijo z že omenjenimi rednimi organizacijskimi sestanki. Na sestankih smo se pogovarjali o samem delovnem procesu ter po dnevih zabeležili urnik dela (v skladu z obratovalnim časom posredovalnice), ki smo ga obesili na steno v posredovalnici. Poleg stalnih delavnic socialnih veščin smo v sodelovanju s Kulturno ekološkim društvom Smetumet organizirali tudi delavnice izdelave vrečk iz časopisnega papirja ter delavnice obnove rabljenih predmetov.

Nadalje so k večji strukturi pripomogli tudi različni obrazci, ki smo jih oblikovali sproti na podlagi organizacijskih potreb (obrazec za dnevna dežurstva v posredovalnici – gl. Prilogo 2 –, tabela za različne odgovornosti, npr. čiščenje, skladiščenje, obrazec za beleženje dnevnih prihodkov posredovalnice – gl. Prilogo 3). Obenem so vključeni večkrat izražali tudi pričakovanje po bolj hierarhični strukturiranosti, po »urejanju« stvari od zgoraj. Vendar so kasnejši pogovori, tudi v okviru delavnic socialnih veščin, pokazali, da to niso toliko želje, kot navajenost iz prejšnjih zaposlitev oziroma vsakodnevnih odnosov. Deloma pa tovrstne težnje izhajajo tudi iz mišljenja, da bi to olajšalo same odnose med zaposlenimi, saj se jim potem ne bi bilo potrebno toliko dogovarjati med seboj. Stroga hierarhična ureditev pa je v nasprotju s samim konceptom socialne ekonomije, ki v ospredje postavlja možnost enakopravnega odločanja vseh zaposlenih.

Iz tega vidika je vloga strokovnih delavk predvsem vzpostavljanje okolja, ki omogoča enakovredno izražanje in upoštevanje mnenj vseh vključenih, odzivanje na pobude, upoštevanje in spodbujanje razvoja posameznikovih veščin. Na ta način si vsi skupaj omogočamo pozitivno delovno in tudi družbeno izkušnjo. Sproti razvijamo različne metode za doseganje tega cilja:

- dnevno pisanje dnevnika posredovalnice, v katerem se poleg vsakdanjega dogajanja beležijo tudi predlogi, pobude, posebni obiski, želje strank, donacije stvari ...;
- spodbujanje sprejemanja odgovornosti za posamezna področja dela, za katera posameznik sam kaže interes in znanje (za skladiščenje, čiščenje, administracijo, ocenjevanje stvari ...);
- sprotno obveščanje o dogajanju preko e-pošte;
- spodbujanje medsebojnega izobraževanja (npr. udeležba na različnih usposabljanjih in priprava delavnice za sodelavce);
- obrazec, na katerega se pišejo točke dnevnega reda za organizacijski sestanek in visi na steni posredovalnice (na ta način se vključujejo tudi tisti zaposleni, ki nimajo svojega e-poštnega naslova);
- organizacijski sestanki, na katerih se pogovarjamo tudi o glavnih ciljnih in namenih projekta.

Po zaključenem obdobju usposabljanja smo izmed dvanajstih udeleženih zaposlili tri ljudi, in sicer eno žensko in dva moška, vse iz mlajšega dela ciljne skupine. Tovrsten način izbiranja, ki je bil predviden že s strani financerjev, je pomenil, da velikega dela ljudi izmed udeleženih ne bo mogoče zaposliti. To dejstvo je povzročilo

veliko stresa, včasih tudi tekmovalnosti med udeleženiimi, zlasti ob zaključku obdobja usposabljanja. Seveda je bilo kandidatov, ki so se želeli zaposliti in so za samo projektno dejavnost kazali zanimanje, več, kot se jih je zaradi finančnih omejitev dejansko lahko zaposlilo. Kljub temu smo se tudi s tistimi, ki se na koncu niso zaposlili, usmerili v načrtovanje drugih možnosti za delo ali drugih načinov, da vseeno ostanejo vključeni v projekt, denimo preko zaposlitvene rehabilitacije in podobnih programov. Vseeno pa smo dejansko zaposlili le tri ljudi, zato je bilo pomembno, da smo si izdelali čim bolj jasne kriterije, na podlagi katerih se je odločalo pri zaposlovanju. Pomemben kriterij je bil, tako zaradi ljudi kot tudi zaradi čim boljšega funkcioniranja projekta, zmožnost za medsebojno sodelovanje, delo v skupini, nekonfliktno komuniciranje. V veliki meri se je upošteval tudi sam posameznikov interes, zanimanje za delo pri projektu in pripravljenost za prilagajanje do določene mere ter prevzemanje odgovornosti zase in za svoje delo. Pri prvem izmed zaposlenih so se pokazale spremembe predvsem v načinu komuniciranja z drugimi. Sprva ni bil preveč sodelovalno usmerjen, na sestankih je povzdigoval glas in velikokrat ni upošteval ostalih. Kasneje je s pomočjo različnih tehnik umirjanja konfliktov, individualnih pogovorov, delavnice socialnih veščin preoblikoval vzorce komunikacije, razvil večjo potrpežljivost, razumevanje in pripravljenost sodelovanja, prevzemal več odgovornosti za svoja dejanja. Drugi zaposleni je kazal veliko zanimanje za vključevanje v skupinske dejavnosti, zavzemal se je za napredek projekta, razvijal in uresničeval svoje ideje, kazal veselje do same dejavnosti, dela z rabljenimi predmeti in starinami, se učil vrednotenja stvari in je tudi že pred vključitvijo v projekt rad zbiral stvari, obiskoval kosovne odpade, boljše sejme. Obenem se je tudi dobro razumel s samimi strankami, obiskovalci posredovalnice, spletal različne naveze, ki so tudi pripomogle pri samem razvoju projekta. Vmes smo želeli zaposliti tudi žensko iz starejšega dela ciljne skupine, ki je tekom projekta naredila pomembne korake pri izboljšanju svoje osebne situacije, prekinila razmerje, v katerem ni dobro živela, se odselila in vključila v program nastanitvene podpore ter si uredila dokumente. Pokazala je tudi veliko mero strpnosti in dobrega sodelovanja z drugimi vključenimi. Predvsem pa je bila zelo dobra pri delu z ljudmi, obiskovalci

posredovalnice, k čemur so pripomogle tudi njene dolgoletne pretekle izkušnje dela v gostinstvu. Tudi ostale udeležene je velikokrat spodbujala k čim boljšemu odnosu do strank in izpostavljala, kateri vidiki so pri tem pomembni. Ponujene zaposlitve je bila najprej zelo vesela, kasneje pa se je zaradi osebnih okoliščin (velikega dolga) premislila. Pri projektu še vedno tesno sodeluje, veliko pripomore k njegovim uspehom, vendar so zanj bolj primerni drugi načini vključevanja. Trenutno si z delom odplačuje stroške v programu nastanitvene podpore in je v postopku vključevanja v program zaposlitvene rehabilitacije, ki ji bo omogočila nadaljnje sodelovanje.

Tretja zaposlena oseba, mlajša ženska, je zaposlitev z veseljem sprejela. Te osebe najprej nismo imeli namena zaposliti, saj smo menili, da bi zaradi dobre formalne izobrazbe, mnogih veščin in mladosti lažje kot drugi udeleženi našla delo drugje. Kljub temu jo nekatere okoliščine že več let ovirajo, da bi našla zaposlitev in je trenutno delo v posredovalnici zanj zelo primerno. Ima veliko znanj s področja administracije in si želi razvijati znanje v tej smeri. Zelo aktivna je tudi pri sami promociji projekta ter se udeležuje različnih izobraževanj. Vsi trije zaposleni so bili pri projektu že od samega začetka, bili tudi udeleženi na večini stojnic rabljenih predmetov in bili tako pomemben del pri samem razvoju dejavnosti.

Po polletnem obdobju zaposlitve smo z vsemi udeleženi ponovno izvedli evalvacijo. Eni izmed oseb se je v obdobju zaposlitve poslabšala zdravstvena situacija, ponovna je zapadla v zasvojenost. Ob reševanju stiske ji pomagamo s spodbudami in tudi s postavljanjem pogojev za vključitev v zdravljenje oziroma stabiliziranje svojega zdravstvenega stanja, če želi nadaljevati z delom v posredovalnici. Sodelujemo z institucijami in organizacijami, ki so za to pristojne, saj sami nimamo ustreznega medicinskega znanja. Osebi nudimo podporo pri dogovarjanju z zdravniki ter vključevanju v programe za odvisnost. Pri tem nam nudijo svetovalno podporo tudi s strani partnerske organizacije Projekt Človek, kjer imajo veliko izkušenj s tega področja. Trenutno razpoloženje pri zaposlenem niha, želja za nadaljnjo vključenost je

sicer velika, vendar se bo šele sčasoma pokazalo kakšne so realne (z) možnosti. Predvsem je pomembno, da vztrajamo pri tem, da se držimo dogovorov in sprotih ciljev, ki si jih postavimo z vključenim ter ponovno vzpostavimo zaupanje. Druga dva zaposlena sama opažata napredek pri svojem delu, predvsem na področju prevzemanja odgovornosti, zavzetosti, da organizacijsko poteka vse v redu in razvijata pripadnost projektu, skupini. Strokovne delavke smo se razbremenile nekaterih nalog, ki sta jih prevzela zaposlena, razvila se je večja mera zaupanja in skupnega sodelovanja pri odločanju. Vse večje odločitve pretehtamo na sestankih, preverimo dejstva in se dogovorimo, kako naprej. Zaposleni so pri delu v posredovalnici vsakodnevno v stiku z večjim številom ljudi, razvijajo profesionalne in prijateljske vezi. Tako širijo svojo socialno mrežo in pridobivajo izkušnje, ki so dolgoročno pomembne tudi, ko bodo, vsaj nekateri, zaposlitev iskali drugje. Spodbujamo jih k iskanju še drugih možnosti za zaposlitev, saj se zavedamo, da je situacija, tako v okviru našega projekta kot tudi na splošno v polju socialne ekonomije, še negotova. Oba zaposlena sta tudi uspela odplačati svoje dolgove, tako da jima zdaj več ne trgajo od plače, kar pomeni pomemben korak osamosvajanja in boljšo osnovo za vstop v nadaljnja delovna razmerja.

V okviru projekta smo organizirali tudi dodatno izobraževanje vključenih strokovnih delavcev, delavk. V sodelovanju z društvom Projekt Človek so organizirane delavnice, namenjene predvsem usposabljanju na področju zaposlovanja socialno izključenih skupin. Obenem pa je strokovnim delavkam, ki delujemo na implementaciji projekta, omogočena tudi sprotna podpora v obliki pogovorov, nasvetov, diskusij s strani zaposlenih v Projektu Človek. V projektu pa deluje tudi posvetovalna skupina, sestavljena iz širšega tima zaposlenih v društvu Kralji ulice, ki se o aktualnih dogodkih obvešča in diskutira preko elektronske pošte, dvakrat mesečno pa se tudi srečuje ter v obliki posvetovalnih sestankov nudi podporo ožji izvajalski skupini projekta.

Posredovalnica odpira veliko različnih dejavnosti in s tem raznolike možnosti, v katerih se lahko ljudje najdejo, razvijejo ali dopolnijo svoje znanje, veščine, odkrijejo nova zanimanja. Pri tem se bolj kot na formalno

izobrazbo vključenih posameznikov opiramo na njihove želje, interese, priučena znanja, pretekle izkušnje. Pri nekaterih pa je podlaga za vključitev v določeno področje tudi formalna izobrazba (npr. vključitev v administrativno področje).

Pomembno pa je tudi dejstvo, da je osnovna dejavnost posredovalnice (delo s predmeti) zasnovana tako, da ne zahteva visoke stopnje formalne usposobljenosti in izobrazbe in je v tem smislu omogočena nizkopražnost vstopa v program.

Pri vzpostavljanju modela posredovalnice je potrebno upoštevati dejstvo o enakopravnosti projektnega tima, kar je eden izmed pomembnih temeljev socialne ekonomije. Socialno izključeni, ki se zaposlujejo v socialnem podjetju so (so)delavci in ne klienti, pacienti ali uporabniki, kar pomeni, da imajo status polnopravnega člana in so vključeni pri sprejemanju vseh pomembnih odločitev, ki se dotikajo delovanja in razvoja posredovalnice. Gre torej za pomemben vidik menjave identitete iz uporabnikov oziroma članov društva v zaposlene.

Čim večjo vključenost ciljne skupine kot soustvarjalcev projekta spodbujamo tudi z vzpostavljanjem različnih teles, ki so zadolžena za posamezna področja v okviru posredovalnice, in uporabo profesionalnih izrazov z delovnega področja. Vzpostavili smo naprimer strokovno ocenjevalno komisijo, odgovorno za ocenjevanje stvari in izobraževanje na tem področju, ter raziskovalno skupino, odgovorno za pregledovanje in komentiranje gradiv, ki nastajajo v okviru raziskovalne faze projekta. Na ta način si zaposleni v posredovalnici ustvarjajo delovno identiteto in se tudi med seboj spodbujajo, da se obnašajo profesionalno. Zlasti starejši udeleženi z več preteklimi delovnimi izkušnjami so velikokrat razlagali tistim z manj izkušnjami, kako naj se naprimer vedejo do obiskovalcev, strank, kako naj skrbijo za prostor, kam postavljajo stvari, itd.

Za oblikovanje pozitivne identitete vključenih posameznikov in posameznic pa je osnova tudi primeren diskurz, ki se oblikuje oziroma

se bo oblikoval v okviru zaposlovanja znotraj socialnih podjetji. Diskurz javne sfere lahko strukturno in ideološko jemlje moč določenim skupinam ljudi, zato je pomembno, da se sočasno z razvojem področja socialne ekonomije razvija tudi diskurz, ki krepi njihovo pozitivno identiteto.

Termin »težje zaposljiva oseba«, ki se uporablja v okviru zaposlovalnih institucij in deloma tudi že v povezavi s socialnim podjetništvom, je del političnega diskurza v okviru obstoječega trga dela. Izpostavlja predvsem nezmožnost človeka za vstop v obstoječi tržni sistem, zanemari pa pomanjkljivost oziroma nezmožnost delovanja obstoječega ekonomskega sistema v prid vsem članom družbe. Podobno uporaba termina »prilagojena zaposlitev« v okviru socialnega podjetništva predpostavlja posameznikovo nesposobnost za »normalno« zaposlitev in s tem tudi zanemarja celovit pogled na socialno ekonomijo kot dejavnik za doseganje pozitivnih družbenih sprememb v širšem smislu. V okviru projekta imamo v praksi možnost spoznavati, da tovrstna terminologija negativno vpliva na posameznikovo samopodobo in doživljanje lastne umeščenosti v polju zaposlitve.

Izkušnje, ki smo si jih pri sodelovanju z brezdomnimi ljudmi nabrali do sedaj, kažejo, da težavam pri zaposlovanju botruje mnogo dejavnikov. Kljub temu je še vedno razširjeno javno mnenje, da so brezdomni ljudje leni in se jim ne ljubi delati. V okviru projekta smo celo pri dogovarjanju z uradniki in uradnicami na zaposlovalnih institucijah večkrat naleteli na še zmeraj zakoreninjeno predstavo o tem, da so revščina in brezdomstvo rezultat človekove lenobe, ljudje na socialni podpori pa izkoriščevalci sistema. Večkrat je bil prisoten tudi dvom oziroma cinizem do zaposlovanja in vključevanja brezdomnih ljudi v tovrsten projekt, saj naj bi bili to že davno izgubljeni primeri. Tovrstne predstave so posledica posploševanja in nepoznavanja problematike brezdomstva in okoliščin, v katerih se znajdejo ljudje. Delo z brezdomnimi torej zahteva čim boljši vpogled, poznavanje in razumevanje človekove situacije, doživljanj, preteklih izkušenj, osebnosti ..., skratka zunanjih in notranjih okoliščin. V ozadju se skrivajo mnoge negotovosti, ki omejujejo človeka, da bi dobil in obdržal delo. Prisotne so težave s samopodobo, nezaupanje v svoje

sposobnosti, znanja, nezaupanje v druge ljudi, težave pri komunikaciji, strah pred doživljanjem ponovnih neuspehov, zavrnitev, nezmožnost soočanja z delovnim stresom, negotovost na drugih področjih življenja (nastanitev, finance, partnerski in drugi podporni odnosi ...), kar otežuje osredotočanje na delo samo. Posploševanje, da so ljudje leni, lahko spodbudi v njih le večji odpor in pomeni samo še eno v množici družbenih zavrnitev, obtožb in frustracij, ki zmanjšujejo človekovo voljo za pozitivne življenjske premike.

1. (avtor: Jaka Prijatelj)

Otvoritev novih skladiščnih prostorov v Šiški in praznovanje 1. rojstnega dne posredovalnice 13. maja 2010. Količina stvari, ki jih prejemo od podpornikov, je prerasla zmožnosti posredovalnice v mestu, tako smo s podporo sponzorjev najeli še ene skladiščne prostore. V njih izvajamo tudi delavnice obnove rabljenih predmetov, dva dni v tednu pa imamo tu tudi skladiščno razprodajo, kjer se stvari prodajajo še po nižjih cenah kot v trgovini.

2. (avtor: Jaka Prijatelj)

Del »posadke« posredovalnice ob rojstnodnevni torti.

3. (avtor: Brane Bitenc)

Piknik ob otvoritvi skladišča in umeščanje v »šiškarsko lokalno sceno«.

Individualni vidiki dela

Poleg opisanih skupinskih vidikov dela so pri projektu pomembni tudi individualni vidiki sodelovanja z udeleženiimi. Vsak posameznik je vključen v mentorski odnos s svojo strokovno sodelavko. Nudi mu podporo pri pripravi individualnega zaposlitvenega načrta ter podporo pri reševanju morebitnih kriz, ki izhajajo iz pritiskov delovnega procesa. Individualni zaposlitveni načrt (gl. Prilogo 4) se pripravi na podlagi polstrukturiranega intervjuja ob vstopu v projekt. Na podlagi pogovora z vsakim vključenim smo že ob njihovem vstopu v projekt dobili vpogled v njihovo individualno situacijo, v pretekle delovne in v manjši meri tudi življenjske izkušnje. Pogovarjali smo se njihovem preteklem delu, odnosih z delodajalci, znanjih, ki so jih nabrali tekom zaposlitev ali izobraževanj. Pojasnili so nam, katera delovna mesta in naloge so jim ustrezala, kakšni so njihovi interesi in načrti za prihodnost, pa tudi kakšne skrbi in strahove doživljajo glede zaposlitve ter česa ne bi radi počeli. Nadalje smo se pogovarjali o njihovi finančni situaciji, če bi potrebovali podporo pri tem in kaj bi si želeli doseči na področju ekonomskega osamosvajanja. Sklop vprašanj se je nanašal na konkretno delo v projektu posredovalnice, kje se vidijo v njem, katera znanja lahko uporabijo pri projektu, kakšno organizacijo dela in odločanja bi si želeli. Del vprašanj pa je bil usmerjen tudi v prihodnost, česa bi se želeli še naučiti na delovnem področju, večina udeleženihih pa je razložila, tudi kaj bi si želeli doseči tudi na področju osebnega razvoja. Pogovorili smo se glede pričakovanj do ostalih udeleženihih v projektu (tako strokovnih delavk kot ostalih na usposabljanju) ter glede vizij razvoja projekta posredovalnice.

Poleg tega da je bil pogovor podlaga za načrtanje smernic, kaj bi človek na zaposlitvenem področju rad dosegel, na kakšen način se želi umestiti v dejavnost posredovalnice, je omogočil tudi, da so vključeni spregovorili o svojih željah, vizijah in predlogih glede razvoja projekta in same organizacije dela. Tako smo lahko ob samem formalnem začetku projekta ključno, na podlagi predlogov vseh udeleženihih, oblikovali program in samo organizacijo dela v posredovalnici.

Mentorski odnos sicer na širšem nivoju deluje kot podpora umeščanja človeka v projekt, na posameznih področjih pa se vloge večkrat tudi zamenjajo. V tem smislu se morajo strokovne delavke v projektu zavedati, da njihova vloga ni *mikromanagement* posameznih nivojev dela, saj lahko kdo drug izmed vključenih veliko bolj obvlada določeno področje. Gre torej za izmenjavo znanj. Po polovičnem obdobju usposabljanja (po treh mesecih) ter kasneje po šestih mesecih zaposlitve smo z vsakim vključenim naredili evalvacijo. Evalvacija je namenjena samo-vrednotenju dela ter vrednotenju dela s strani strokovnih sodelavk ter obratno: vključeni dobijo možnost, da vrednotijo delo strokovnih sodelavk, same organizacije, predlagajo spremembe, izboljšave. Evalvacija je potekala v obliki sestanka z vsakim posameznikom posebej, za osnovo pogovora nam je služil vnaprej pripravljen vprašalnik (gl. Prilogo 5), pogledali smo tudi zaposlitveni načrt, kateri cilji, ki si jih je zastavil človek, so doseženi oziroma če so se po pretečenem obdobju tudi kaj spremenili. Skupaj smo opazali predvsem spremembe na področju vzpostavljanja medsebojnih odnosov in komuniciranja, tako individualno kot v skupini. Udeleženi so poudarjali predvsem, da so ponosni na svoje nove veščine, na novo pridobljeno samozavest in občutek vsakdanje »koristne« porabe časa.

Med vsakodnevnim delom v posredovalnici se večkrat odpirajo teme in problemi, ki jih izpostavljajo zaposleni in so posledica dolgotrajne socialne izključenosti: problem primerne nastanitve, psihosocialne težave, problemi odvisnosti, ekonomski problemi, težave v osebnih odnosih ... Kmalu se je pokazalo, da se moramo sproti omejevati in določati, do kje segajo pristojnosti projekta posredovalnice kot modela zaposlovanja, do kakšnega nivoja smo strokovne delavke usposobljene in lahko/zmoremo nuditi podporo, na kateri točki pa človeku predlagamo, kam naj se po podporo obrne drugam, pa najsi bo to znotraj drugih programov našega društva ali kakšne druge organizacije. Strokovne delavke nudijo podporo in spremljanje udeleženiim, ki izrazijo potrebo tudi pri kontaktiranju in obiskovanju drugih organizacij in programov.

Delovanje skupnosti posredovalnice navzven

Eden glavnih namenov delovanja posredovalnice je tako z vidika razvijanja strategij preživetja brezdomnih ljudi kot tudi z vidika razvoja socialno-ekonomskega projekta pomembno delovanje skupnosti navzven in povezovanje s prevladujočo kulturo.

Raziskovalci in raziskovalke na področju brezdomstva zaznavajo obstoj vzajemnih podpornih mrež med brezdomnimi ljudmi. Življenje na ulici ima svoj določen tok, že zaradi stalne fizične izpostavljenosti in manjših možnosti za umik v intimo doma je druženje z ostalimi brezdomnimi lahko bolj pogosto in intenzivno. Vendar ima lahko, kot kaže raziskava Problematika brezdomstva v Ljubljani (Dekleva in Razpotnik 2006: 154, 155), skupnost brezdomnih, posebej pri ustaljenih brezdomnih, ambivalenten pomen. Po eni strani je ključna in lahko bistveno izboljša kakovost življenja, osmisli vsakdanjik, pripelje do večje kreativnosti preživljanja prostega časa in tudi za marsikaj (od informiranja do malih uslug) koristi. Po drugi strani pa brezdomska skupnost ne more koristiti ali je lahko celo ogrožajoč dejavnik za izboljšanje človekovega socialnega položaja. Raziskovalca (Dekleva, Razpotnik 2006: 155) opisujeta, kako so njuni sogovorniki in sogovornice velikokrat verbalizirali neravnotežje, ki se pojavi v brezdomski skupini, ko nekdo začne stremeti po spremembi svojega položaja. Izpostavljata tudi dejstvo, da so mnogi ljudje, preden so postali brezdomni, že poznali brezdomsko »sceno«, morda so bili deloma že prej del klope le na pol, ob zapustitvi ali izgubi doma pa so postali »polnopravni«. »Socialne mreže so najpomembnejša osnova za preživetje« (Martinjak 2004, nav. po Dekleva, Razpotnik 2006: 155). Največja težava brezdomstva naj bi bili ravno pomanjkanje socialnih mrež, izključenost iz njih in trenutna ali potencialna osamljenost

in zapuščenost. Pomanjkanje socialnih mrež se lahko povezuje z generacijskim prenašanjem izključenosti, z dolgotrajno prizonizacijo ali dolgotrajno vključenostjo v različne obravnave, dolgotrajno odvisnostjo ali z duševno boleznijo. Povezuje se tudi s pomanjkanjem trdnih in zavezujočih socialnih povezav, segajočih v zgodnja obdobja življenja, kar lahko povzroča strah glede prihodnosti in veliko negotovost.

Brezdomni ljudje so sicer lahko dobro vključeni v svoji skupnosti, v svojem pretoku izmenjav, socialno življenje na cesti je na videz lahko bogato s stiki, vendar homogeno socialno okolje ne priskrbi tovrstnih informacij in drugih pomembnih virov, kot si jih izmenjujejo v bolj privilegiranih skupnostih ter so lahko ključne za človekov življenjski položaj. Povezave in izmenjave brezdomnih ljudi z drugimi skupnostmi oziroma s prevladujočo kulturo so slabe ali pa jih sploh ni. Biti izven tega prostora izmenjav, lahko pomeni za človeka, ki ne more »niti videti, niti biti viden«, onemogočanje racionalne izbire.

Brezdomni ljudje so izključeni iz prevladujočega družbenega sistema tako na ravni vsakodnevnih individualnih odnosov kot tudi na ravni izmenjave med njihovo skupnostjo in širšo družbo. Ravno to je eden pomembnejših vidikov delovanja društva Kralji ulice in tudi specifično delovanja posredovalnice, saj omogoča vzpostavitev stikov in sodelovanja med ljudmi, ki doživljajo brezdomstvo ter ljudmi iz prevladujoče kulture.

Potenciali povezovanja in pomen lokalne skupnosti

Z otvoritvijo posredovalnice na stalni lokaciji in z vsakodnevnim delovanjem smo se kmalu začeli umeščati v lokalno okolje. Okolici smo bili sicer znani že od prej, ko smo imeli na tem mestu dnevni center in uredništvo cestnega časopisa. Z večino sosedov (dom za upokojence, študentski servis, Društvo onkoloških bolnikov, bližnji lokal, ključavničarski servis ...) smo vzpostavili dobre medsosedske odnose, projekt podpirajo tako, da nosijo in kupujejo stvari, večkrat pa se tudi samo ustavijo in poklepetajo. Obenem smo tudi sam fizični prostor posredovalnice z mizo, foteljem, klopjo, koticom za branje namenoma uredili tako, da spodbuja druženje. Prav tako so vključeni v projekt večkrat priskočili na pomoč, če je bilo treba sosedom kaj pomagati in na ta način pripomogli k dobrim odnosom. K dobri prepoznavnosti posredovalnice so s svojimi socialnimi mrežami veliko pripomogli vključeni sami. V posredovalnico pride zelo veliko obiskovalcev in obiskovalk, ki z njimi prijateljujejo že od prej, npr. jih poznajo še od takrat, ko so prodajali cestni časopis na stalni lokaciji. Kupci časopisa postajajo tudi nakupovalci ali donatorji stvari v posredovalnici, nekateri pa hodijo tja samo na obisk in klepet. Iz doma upokojencev hodijo zaradi druženja ali pa prinašajo stvari, vsak teden pa po večkrat prihajajo ljudje, ki se tudi profesionalno ukvarjajo s prodajo starin, rabljenih stvari, knjig ... in jih potem preprodajajo naprej.

Pomemben del povezav v okviru skupnosti posredovalnice so ljudje, ki se profesionalno ali ljubiteljsko ukvarjajo s starinami in rabljenimi stvarmi. V osnovi nas družijo skupna točka, naklonjenost do dela in zbiranja starih stvari, obenem pa so v tem odnosu pomembni še drugi, predvsem »neekonomski« vidiki menjave. Predvsem lastnik bližnje starinarne Carniola Antiqua nas spremlja, spodbuja in podpira že od začetka. Z njim je vzpostavil stik izmed od začetka vključenih v projekt, ko je prodajal časopise v bližini antikvariata. Ko smo prodajali še na stojnicah, nam je vsakič daroval stvari, ki jih sam ni prodajal. Z vzpostavitvijo posredovalnice pa je sodelovanje preraslo v strokovno podporo glede

podjetništva, prodaje, urejanja prostora, skladiščenja, prepoznavanja bolj vrednih predmetov, določanja vrednosti predmetov, povezovanja z drugimi podporniki. Obenem sodelovanje z njim za vključene pomeni vez zunaj njihovih običajnih socialnih mrež, in obratno, tudi lastnik starinarnice meni, da mu tovrstno sodelovanje obogati njegov vsakdan, prekine delovno rutino, ga uči potrpežljivosti in ponovno spomni na vrednote, ki jih je v vsakdanjem delovnem ritmu morda zanemaril.

Dejavnost posredovalnice je privlačna tudi za ljudi, ki se profesionalno sicer ne ukvarjajo z rabljenimi stvarmi in starinami, pa najdejo smisel, tako kot iz družbeno in okoljsko zavednih kot osebnih razlogov, v ponovni uporabi rabljenih stvari. Tako se nam je pri vzpostavljanju posredovalnice pridružil tudi prijatelj lastnika starinarnice, po poklicu sicer režiser, ki je ugotovil, da mu poleg same dejavnosti dela z rabljenimi stvarmi veliko pomeni tudi druženje z ljudmi pri projektu, obenem pa s svojim znanjem, veščinami, poznanstvi veliko pripomore k samemu razvoju in nadgradnji projekta. Pridružil se je pri samem vzpostavljanju in urejanju prostora posredovalnice, obenem pa je v sodelovanju z RTV posnel dokumentarni film o nastajanju posredovalnice, ki je veliko pripomogel k prepoznavnosti projekta v javnosti.

Sodelovanje z zunanjimi podporniki je pripomoglo, da smo se lažje uvedli v področje zbiranja in dela z rabljenimi stvarmi, začeli smo denimo tudi z občasno prodajo na boljšem trgu, kar poleg prepoznavnosti naše dejavnosti med zbiratelji in zbirateljicami vsem vključenim omogoča tudi nabiranje izkušenj na področju ovrednotenja stvari ter starinarske dejavnosti. Vključeni v skupnost posredovalnice razvijajo različna razmerja menjave, tako na osebni kot delovni ravni.

Pri odnosu, ki se vzpostavlja med nekaterimi zunanjimi podporniki projekta se v ospredje postavljajo predvsem »neekonomski« vidiki razmerja. Pri vzdrževanju razmerja se tu postavljajo v ospredje simbolni in socialni aspekti, ekonomska funkcija ni ključna, saj razmerje ni označeno z denarno menjavo v smislu, da bi podporniki videli pomen

sodelovanja v plačilu za svoje delo ali donacije stvari. Denar ima v naši družbi velik simbolni pomen in kot takšen vpliva na naravo medčloveških odnosov. Sam lastnik antikvariata je že na začetku jasno povedal, da od nas ne želi nobenega plačila, saj ne vidi smisla v tem. Na drugi strani prav tako za skupnost posredovalnice in za njene člane in članice na prvem mestu ni ekonomska funkcija teh razmerji. Tudi za posredovalnico so bolj pomembni socialni in simbolni aspekti tega razmerja, če jih navedem le nekaj: sodelovanje z uveljavljenim strokovnjakom s področja starinarstva, prenos znanja, izkušenj, profesionalna podpora s strani režiserja pri promociji projekta, pomoč pri povezovanju z drugimi ljudmi in skupinami s tega področja oziroma širitev socialne mreže vključenih v posredovalnico ...

Lastnik antikvariata s svojim profesionalnim znanjem sicer pripomore k temu, da se stvari z večjo vrednostjo v posredovalnici ne prodajo pre poceni, kar posledično pomeni tudi večji zaslužek od prodaje. Prav tako tudi režiser s svojimi poznanstvi med drugim pripomore k temu, da dobimo kakšna sponzorska sredstva. Ekonomska funkcija je tako del teh razmerij, vendar nima temeljnega vpliva na oblikovanje razmerja, ki se tu vzpostavlja oziroma samo razmerje menjave ni vzpostavljeno zaradi ekonomske funkcije. Tako so tudi ekonomske transakcije, do katerih občasno prihaja, močno vpete v socialna razmerja.

Vključevanje »zunanjih« ljudi v skupnost in delovanje posredovalnice je včasih zahtevalo tudi precej obojestranskega prilagajanja, zlasti pri oblikovanju dolgoročne vizije projekta in samega organiziranja dela. »Zunanjim« podpornikom projekta se je včasih zdelo, da se stvari premikajo prepočasi, da se ne držimo dogovorov in njihove vloge niso jasno opredeljene. Deloma so neskladja izhajala iz dejstva, da iz zaposlitvenega in organizacijskega vidika delo v posredovalnici poteka z drugačnim tempom in, kot že omenjeno, z višjo stopnjo tolerance kot v »standardnih« delovnih okoljih. Tako je lastnik antikvariata občasno omenjal pritiske, ki izhajajo iz neskladji med njegovim delom v starinarnici ter njegovo vlogo v projektu posredovalnice, zlasti takrat, ko se mu je zdelo, da se stvari premikajo prepočasi.

Do obeh »zunanjih podpornikov«, ki se kontinuirano vključujeta v delovanje posredovalnice, so nekateri udeleženi v projektu na začetku izražali nezaupanje v smislu, da pomagata zaradi lastnih interesov. To je občasno seveda oteževalo sodelovanje, v povezavi s tem so se odpirala tudi vprašanja glede njune vloge v projektu, saj sta želela, da bi bila bolj jasno določena. Tekom sodelovanja se je začelo vzpostavljati tudi vzajemno zaupanje, s skupnim delom pa so se začele bolj jasno oblikovati tudi vloge/identitete v projektu.

Ljudje na cesti so močno pod vplivom lokalnega razumevanja tega, »kakšni ljudje brezdomni so in tako se zelo zavedajo tega, kako bodo najverjetneje njihove dejavnosti interpretirane s strani ostalih ljudi« (povzeto po Gowan 2009: 234). Spoštljivo samopodobo si brezdomni ljudje tako gradijo tudi s potrditvijo ljudi od zunaj. Podpora lokalne in širše skupnosti dejavnosti posredovalnice in njenim članom in članicam je bila velika, kar se je kazalo zlasti ob pripravi prostora in v začetnem obdobju po otvoritvi, trajni in rutinizirani stiki pa se vzdržujejo tudi v nadaljevalnem obdobju. Prijazen in empatičen odnos obiskovalcev, obiskovalk, podpornikov, podpornic projekta, nakupovalcev in donatorjev stvari je vključenim omogočal, da so se zavedali pomena svoje aktivnosti, tega, da ponujajo uporabno storitev in se vzpostavljajo kot enakovreden partner v medosebnih razmerjih.

Med urejanjem prostora posredovalnice in po otvoritvi je prišlo veliko ljudi, ki so hoteli pomagati s predlogi ali nasveti, tako iz lokalne kot širše skupnosti. Ljudje, ki so nas želeli podpreti, so vsakodnevno prihajali. Oglasil se je upokojeni steklar, ki je ponudil pomoč pri ocenjevanju steklenih predmetov, nam pokazal, kako prepoznati tovarniško ali ročno izdelane stvari. Ljudje, ki so prihajali v posredovalnico, so hvalili samo idejo in nam želeli čim več uspeha in tudi zaslužka. Nekateri kupci in kupke so nas celo sami opozarjali na to, da smo nekatere rabljene stvari preizkreno ovrednotili.

Obiskovalci in obiskovalke so nam poleg stvari velikokrat nosili

tudi prigrizke, jogurte, piškote itd., upokojenke s sosednjega doma upokojencev pa vsak dan nosijo malico, prav tako nekatere stalne stranke nosijo vključenim v projekt – tako zaposlenim iz ciljne skupine kot tudi strokovnim delavkam in prostovoljcem – hrano in tudi oblačila. Okoliški stanovalci in stanovalke nas zalagajo tudi s starim časopisom in vrečkami, da imamo kam zavijati stvari, ki jih prodamo.

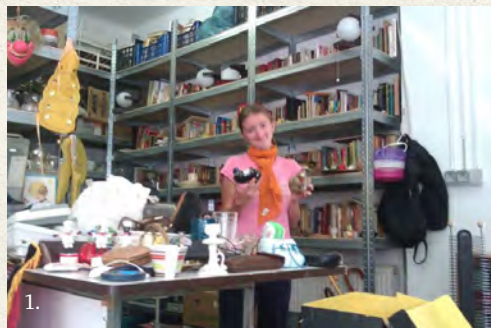
Pri vzpostavljanju razmerij menjave v okviru skupnosti posredovalnice gre za določen proces združevanja družbenih, kulturnih, prostorskih, ekonomskih dejavnikov, ki omogočajo bolj znosen način preživetja in vsakodnevnega preživljanja časa vključenim, zlasti brezdomnim.

Za uspešen razvoj in trajnost projekta je ključna čim širša prepoznavnost in podpora lokalne in širše skupnosti. Zavedamo pa se, da bi bila uporaba klasičnih oglaševalskih prijemov (plačevanje oglasov v različnih medijih, *jumbo* plakati ...) v nasprotju s samim konceptom projekta. Za svojo prepoznavnost tako uporabljamo nam lastne vire moči, ki so predvsem v povezovanju med socialno izključenimi in širšo javnostjo. Prepoznavnost gradimo oziroma bomo gradili predvsem skozi organizacijo različnih dogodkov, ki bodo temeljili na naši osnovni dejavnosti – predstavljanju projekta v obliki stojnice rabljenih predmetov ob različnih dogodkih, povezovanju s sorodnimi organizacijami, šolami, prirejanje t. i. menjalnega dne, na katerem se bo menjalo rabljene stvari, organizaciji različnih delavnic skupaj z zaposlenimi v posredovalnici in predstavniki drugih organizacij, združenj (npr. v sodelovanju z domom upokojencev), organizaciji javnih dražb za bolj vredne stvari. Seveda pa pri prepoznavnosti projekta ne smemo zanemariti pomena lastnega medija, cestnega časopisa, ki v visoki nakladi izhaja vsak mesec. Poleg dejavnosti posredovalnice v časopisu predstavljamo tudi sorodne kulturno-umetniške in socialne projekte, ki se ukvarjajo s ponovno uporabo, recikliranjem in preoblikovanjem stvari. Obenem dejavnost posredovalnice predstavljamo tudi na spletni strani društva Kralji ulice ter s svojimi podporniki, podpornicami vzdržujemo stik tudi prek *Facebooka*. Na ta način se odpira javni prostor, ki je alternativa *mainstream*

medijem, saj omogoča predstavljanje običajno zanemarnjenih ali na rob potisnjenih tematik. Organizacija dogodkov ter odpiranje teme ponovne uporabe v cestnem časopisu ter preko spletnih virov pa ne predstavlja le mehanizma za promocijo projekta, gre tudi za problematizacijo in opozarjanje na negativne vidike potrošnje, spodbujanje k razvijanju kulture ponovne uporabe in preko tega povezovanje različnih delov družbe ter opolnomočenje odrinjenih skupin ljudi.

1. (avtorica: Monika Cerar)

Sodelavka v projektu med polnimi policami v skladišču.

2. (avtorica: Luna Jurančič Šribar)

Stalne stranke ob obisku skladišča

Pomen darovanja stvari – preseganje koncepta dobrodelnosti

Poleg dejstva, da projekt formalno spada v okvir socialnega podjetništva, je potrebno upoštevati še druge družbene dejavnike, ki imajo vpliv na razmerja, ki se vzpostavljajo v okviru posredovalnice. V mikro okolju, ki ga ustvarjamo z dejavnostjo posredovalnice, se vzpostavljajo določeni mehanizmi, ki spodbujajo ljudi, da nam nosijo rabljene in odvečne stvari, ki so ključne za delovanje projekta, čeprav bi se jih lahko znebili na enostavnejši način. Gre za podarjanje stvari neznanim ljudem, ne da bi za to pričakovali kakršno koli denarno povračilo oziroma tržno menjavo. Tovrstno brezplačno podarjanje stvari običajno povezujemo s konceptom dobrodelnosti.

Pri vzpostavljanju konceptualnega okvira posredovalnice smo se terminu dobrodelnost namenoma izognili. Dobrodelnost sicer pomeni »brezplačno« darilo, prostovoljno, ne zahtevano predajo virov. Čeprav povzdigujemo dobrodelnost kot krščansko vrednoto, vemo, da rani.

V okviru krščanskega diskurza si ubogi zaslužijo miloščino v imenu boga, »kdor da revnemu in ubogemu si po krščanskem izročilu tlakuje pot v nebesa oziroma je dar ubogemu identičen daru samemu bogu« (Dekleva, Razpotnik 2006: 212, 213). Miloščina pa je »daleč od dejanja izmenjave med enakovrednima človekoma, dajanje miloščine si lažje kot odnos s sočlovekom ponazorimo kot komunikacijo s transcendentnim« (ibid.) Z vidika razmerja menjave gre pri dobrodelnosti torej že v osnovi za neenakovreden odnos in zaključen akt dajanja brez spodbude za nadaljevanje razmerja.

Koncept dobrodelnosti z vidika razmerja menjave pojasnjuje Mary Douglas v uvodu v delo Marcela Maussa (1990). Avtorica je na podlagi svojih izkušenj dela v dobrodelni fundaciji hitro ugotovila, da prejemniki ne marajo donatorja, pa če je ta še tako »dobrodelen«.

Pomanjkanje hvaležnosti obrazloži s pojasnjevanjem, da fundacije ne bi smele enačiti svojih donacij z darili. Ne gre le za to, da zastonj darila na posameznih področjih ne obstajajo, cela ideja brezplačnega darila temelji na nesporazumu. Brezplačna darila ne smejo obstajati, meni avtorica. Kar je narobe z brezplačnimi darili, je donatorjev namen, da se izključuje od povračila darila s strani prejemnika. Zavračanje poravnave umešča dejanje dajanja izven kakršnih koli vzajemnih vezi. Enkrat dano »brezplačno« darilo ne predpostavlja nobenih nadaljnjih pričakovanj od prejemnika. V smislu obvez, ki jih ustvarja poteza »brezplačnega« daru je, kot da se le-to ne bi nikoli zgodilo.

Dobrodelnost je še danes pogosta oblika soočanja s socialnimi in drugimi problemi. Gre za obliko sistemskega nasilja, saj na določen način dolgoročno prispeva k vzdrževanju stanja, ki naj bi ga reševala. Pomeni le popravek globokih družbenih neenakosti, ki se pojavljajo v zahodnem ekonomskem sistemu, zanemarja pa njihove vzroke.

Na področju dela z brezdomnimi in sorodnimi socialno izključenimi skupinami lahko zgolj dobrodelna, karitativna dejavnost in pomoč iz usmiljenja zadovoljuje osnovne potrebe ljudi, »lahko reši in ohrani mnoga življenja, težje pa z vidika položaja te družbene skupine ljudi kar koli premakne. Lahko bi celo rekli, da utrjuje njihovo vlogo nemočnih, v kolikor je ponudba zgolj tovrstna in ni drugih ponudb, ki bi promovirale in spodbujale, po malih korakih, sicer tvegano in negotovo pot brezdomnih ljudi v smeri aktivnosti, avtonomnosti in samostojnega, vendar po potrebi podprtega vključevanja v družbo na tem ali onem področju.« (Dekleva, Razpotnik 2006: 259)

V okviru sistema v posredovalnici je podarjanje rabljenih in odvečnih stvari deloma spodbujeno z določenim mehanizmom menjave. Posredovalnica navzven deluje kot skupnost, ki vzpostavlja sistem menjave z lokalnim in širšim okoljem. Predstavlja ljudi, ki so vključeni v projekt in deluje na simbolnem nivoju. Stvari so tako podarjene skupnosti

posredovalnice z namenom, in sicer se pričakuje, da bodo porabljene za določene skupnostne cilje opredeljene v okviru projekta. Medsebojne vezi, ki se vzpostavljajo z dejavnostjo zbiranja rabljenih predmetov, ne temeljijo na tržni menjavi, saj ljudje, ki se vključujejo kot darovalci in darovalke stvari, v zameno ne pričakujejo denarnega povračila. Kljub temu se torej, v nasprotju z dejanjem dobrodelnosti, preko darovanja stvari v posredovalnico, vzpostavlja določena vez. Odpoved lastništvu nad stvarmi v tem kontekstu je izražanje solidarnosti, za prejemnike stvari pa pomeni obvezo, da bodo stvari uporabljene v skladu z zastavljenimi cilji (okoljevarstvenimi, socialnimi). Stvari imajo tako moč družbenega izključevanja kot vključevanja. »Dobrine so nevtralne, njihova uporaba pa je družbena; lahko se uporabljajo kot ograje ali mostovi« (Douglas, Isherwood 2006: xv).

Darovanje stvari v zahodni kulturi pomeni nekaj povsem drugega kot darovanje denarja, saj ima denar veliko simbolno težo. Glede na to, da želimo s posredovalnico razvijati medosebne solidarnostne in vzajemne odnose, z neposrednim sprejemanjem denarja s strani podpornikov tega ne bi spodbujali.

Identiteti prejemnika/-ce in darovalca/-ke se v kontekstu darovanja denarja vzpostavljata na drug način kot v kontekstu darovanja stvari, ki so namenjene nadaljnji uporabi v posredovalnici. Z darovanjem denarja se darovalec postavi v nadrejeno pozicijo, prejemnik pa je v pasivni poziciji človeka, ki si s svojimi viri, znanjem in veščinami ni sposoben zagotoviti osnove za preživetje. Gre torej za enostransko usmerjeno dejanje dajanja, saj darovalec, darovalka ne pričakuje ničesar v zameno od prejemnika, prejemnice. Donacija denarja v kontekstu odnosa do denarja, kot ga poznamo v zahodnih ekonomskih odnosih, za utrjevanje enakovrednih solidarnostnih vezi, torej ni primerna.

Odzivi lokalnega okolja in širše javnosti

Z namenom čim boljšega povezovanja z lokalnim okoljem ter javnostjo in odzivanjem na potrebe ljudi smo med obiskovalci in obiskovalkami posredovalnice izvedli anketni vprašalnik (gl. Prilogo 6).

Anketni vprašalnik je izpolnilo enainštirideset ljudi, med katerimi so bile tako stalne stranke kot naključni obiskovalci posredovalnice. V prvem delu vprašalnika so bili vprašanja in odgovori pretežno zaprtega tipa, kjer so odgovori že vnaprej posredovani, v drugem delu pa so vprašanja pretežno odprtega tipa.

Za projekt posredovalnice je največ vprašanih zvedelo preko prijateljev in znancev, najmanj pa preko letaka, ki smo ga natisnili za namen promocije. Iz omenjenih odgovorov smo sklepali dvoje. Prvič, da smo morda premalo delili promocijski material oziroma je zajel premajhen krog potencialnih obiskovalcev. Po drugi strani pa lahko sklepamo, da imamo dobro razvite socialne mreže, ki so vir informacij, medsebojne pomoči in solidarnosti.

Na vprašanja, kaj ljudi najbolj pritegne v posredovalnici, je večina vprašanih izpostavila zanimivo ponudbo izdelkov, takoj za njo pa nizke cene razstavljenih artiklov. Police so polne različnih zanimivih izdelkov, nekateri imajo že starinsko vrednost, drugi so zanimivi zaradi barve in oblike in imajo predvsem okrasno vrednost, pri tretjih je pomembna uporabna vrednost. Sama cena pa je tista, ki privabi, da si izdelek lahko privoščijo tisti z manj denarnimi sredstvi kot tudi tisti, ki namerava potešiti zbirateljsko strast.

Glede pogostosti obiskovanja je 46,3 % ljudi iz vzorca vprašanih odgovorilo, da pridejo občasno (1x do 2x mesečno). Imamo stalne stranke, ki nas obiščejo tudi po večkrat na teden, vendar je povprečje pogostosti obiskov ravno nekajkrat na mesec.

Posredovalnica deluje po modelu in principih socialne ekonomije, področja, ki bo postalo tudi zakonsko urejeno z začetkom leta 2012, ko v veljavo stopi Zakon o socialnem podjetništvu. Zanimalo nas je, če so ljudje seznanjeni s tem področjem ter so že slišali za tovrsten način delovanja podjetij. 63,4 % vprašanih je že slišalo za tovrstna podjetja, ostali še ne. Z naslednjim vprašanjem pa smo želeli izvedeti, kaj je po njihovem mnenju glavni namen socialnih podjetij. Na podlagi analize in povzetka pisnih odgovorov smo ugotovili, kakšna je predstava ljudi glede socialnega podjetništva: Pomoč in moralne vzpodbude pri vključevanju socialno marginaliziranih, ranljivih skupin na trg delovne sile, preko usposabljanja in zaposlitve do medsebojne pomoči, samopomoči in solidarnosti. V enem izmed odgovorov je bilo izpostavljeno, da je namen vzpostaviti ponovno rabo starih stvari, kar je sicer eden izmed glavnih namenov našega socialnega podjetja, ni pa bistveni cilj socialnih podjetij na splošno.

Zanimalo nas je tudi, ali so nam obiskovalci že kdaj kaj podarili. Dobra polovica vprašanih, 58,1 %, v posredovalnico ni prinesla še nič, ostali pa so nam že darovali, kar je velik del zajete skupine. Ena izmed glavnih skrbi pri vzpostavljanju projekta je bila, da bo pritok darovanih stvari premajhen. Vendar so dosedanje izkušnje pokazale, da dobivamo na razpolago veliko stvari in je zato tudi naša ponudba lahko ves čas raznolika. Podarjenih stvari je bilo po nekaj mesecih delovanja posredovalnice toliko, da smo morali pridobiti tudi nove skladiščne prostore. Velik pritok in zanimanje ljudi za darovanje kaže na več stvari. Z družbenega vidika lahko samo potrdimo že znana dejstva, da smo danes ljudje preplavljeni s stvarmi, ki jih niti ne potrebujemo ali jih potrebujemo samo kratek čas, dokler jih ne nadomestimo z novimi. Nadalje lahko zaključimo, da imamo ljudje še zmeraj določen odnos do stvari, tudi ko jih ne potrebujemo več in jih raje, kot da bi jih vrgli stran, podarimo za določen doprinos skupnosti. Velik odziv podpornikov lahko deloma pripišemo tudi dobri prepoznavnosti delovanja društva Kralji ulice v javnosti, ki doprinese tudi k boljši prepoznavnosti posredovalnice. Velikokrat dobimo tudi večje donacije stvari naenkrat, ljudje nas naprimer kličejo ob selitvah,

ko pospravljajo stanovanja, praznijo podstrešja ali kadar kdo umre in spraznijo stanovanje.

Na vprašanje, zakaj se ljudje odločijo za darovanje stvari, smo dobili sledeče odgovore: zaradi odsluženja vrednosti in izgube pomena predmeta, pomen neonesnaževanja, zdi se nespametno vreči stvar v smeti. V odgovorih je bilo tako mogoče razbrati predvsem poudarek na recikliranju in podpori samemu projektu.

Po drugi strani pa nas je zanimalo tudi, zakaj se ljudje odločijo za nakup stvari v posredovalnici. Vprašani so izpostavili predvsem pestrost, zanimive ponudbe ter ugodne cene, kar pritegne zbiralce starin, tiste ki radi »brskajo« in ljudi, ki se zavedajo pomena recikliranja in podpore odrinjenim skupinam prebivalstva. Veliko spodbudo za obiske je vprašanim pomenilo tudi dobro vzdušje v posredovalnici ter prijaznost zaposlenih.

Glede pripomb in predlogov izboljšav in napredka vprašani menijo, da bi bilo potrebno razširiti dejavnost v večji prostor, ki bi omogočal še večjo ponudbo, boljše razporeditev in bolj pogosto osveževanje stvari na policah. Obenem bi si želeli več pregleda nad cenami in kvaliteto izdelkov, predlog pa je bil tudi širitev dejavnosti v komisijko prodajo. Anketirani so izpostavili pomembna dejstva, ki jih moramo upoštevati pri nadaljnjem razvoju projekta, veliko stvari pa se trudimo upoštevati in razvijati že zdaj. Večji prostor je seveda pogojen s pogoji financiranja, vendar bomo v prihodnosti delovali v to smer. Dejavnost bomo predvidoma širili predvsem v Ljubljani, kjer je tudi sedež društva, medtem ko bomo spodbujali organizacije po Sloveniji, da razvijajo sorodne projekte po drugih mestih in jim nudili tudi podporo na podlagi lastnih izkušenj. Glede notranjega delovanja posredovalnice smo pozorni na sprotno osveževanje stvari na policah, pazimo, da iste stvari ne ostajajo razstavljene več kot tri tedne, najprej jim znižamo ceno, če se vedno ne gredo v prodajo, jih zamenjamo z drugimi. Tako ustvarjamo pestrost in

zanimivost ponudbe, ki privablja stranke. Tudi ocenjevanje predmetov temelji na upoštevanju specifik predmeta: uporabnost, izgled, kvaliteta, simbolna vrednost (starina, zbirateljska vrednost) ... Zavedamo se, da so cene občasno nedosledne, kar pripisujemo predvsem sami organizaciji dela, saj se ocenjevanja uči več ljudi, ki med seboj občasno niso usklajeni. Z namenom boljšega pregleda nad cenami smo uvedli skupen pregled cen (širšega tima) nad razstavljenimi izdelki dvakrat mesečno. Pri vrednotenju pa nam nudi podporo tudi lastnik že omenjene starinarnice.

Z vprašanjem, kaj ljudje pogrešajo v posredovalnici oziroma če bi želeli, da še kaj dodamo ali dopolnimo, smo želeli pridobiti čim več predlogov za izboljšavo same dejavnosti. Obiskovalci in obiskovalke si želijo, da bi povečali ponudbo tehničnih predmetov, predvsem gospodinjskih aparatov. V ponudbi si želijo tudi pohištva, oblačila in obutev. Predlagali so tudi kotiček za obiskovalce, kjer bi se lahko v miru usedli, pregledali knjige ali razglednice, ter morda kavomat. Predlog je bil tudi širitev same dejavnosti še v druga mesta. Glede same ponudbe stvari smo odvisni od tega, kar nam prinašajo ljudje, seveda pa lahko denimo na promocijskem gradivu posredovalnice izpostavimo, česa bi si želeli več. Tehničnih predmetov sicer dobivamo precej, vendar so velikokrat pokvarjeni ali jim manjka kakšen del. V prihodnosti bi lahko delali na usposabljanju ljudi za popravilo tehničnih stvari, to pa bi zahtevalo profesionalca s tega področja. Zaenkrat pa veliko tehničnih stvari zaradi omenjenih razlogov ne moremo dati v prodajo. Ostali predlogi so prav tako uresničljivi, vendar zahtevajo večji prostor in s tem tudi višja finančna sredstva. V prihodnosti pa bi se radi ukvarjali tudi z obnovo in prodajo rabljenega pohištva. O predlogu prodaje oblačil in obutve smo sicer razmišljali, vendar gredo vse tovrstne podarjene stvari v dnevni center za brezdomne, pod okriljem društva Kralji ulice, kjer si jih člani in članice lahko vzamejo brezplačno. V primeru, da bi začeli s prodajo oblačil in obutve, bi ta storitev prav tako zahtevala večji finančni vložek in dodatno delo (pranje, likanje).

Za na pot

Z zapisanim smo poleg podrobne predstavitve razvoja projekta posredovalnice želeli na podlagi praktičnega modela vsaj deloma odgovoriti na nekatere dileme, ki se pojavljajo pri razvoju socialne ekonomije v Sloveniji. V trenutni situaciji je zaskrbljujoče predvsem dejstvo, da se želi tudi to področje urediti po merilih prevladujočega ekonomskega sistema, s čimer izgubljammo ključen doprinos socialne ekonomije. Očitki o neproduktivnosti socialne ekonomije jasno zrcalijo ravno to dejstvo. Produktivnost in dobiček se spet, navkljub vsem težavam in pomanjkljivostim, ki jih kaže prevladujoči gospodarski sistem, postavlja za glavno vodilo in temeljni cilj socialno-ekonomskega razvoja. S povečevanjem produktivnosti spregledamo druge, ravno tako, če ne še bolj bistvene pomen socialne ekonomije: njeno zmožnost reševanja problemov in delovanja v prid lokalnih skupnostih, vzpostavljanje avtonomije, vzpostavljanje prostora za in skupaj z odrinjenimi skupinami, uporaba in aktiviranje »zavrženih virov«, oživljanje tradicije, povezovanje različnih družbenih skupin, spodbujanje medčloveških odnosov zunaj delovanja trga na solidarnostni podlagi, varovanje okolja ... Sposodimo si ekonomske termine, saj gre navsezadnje za ekonomijo: Socialna ekonomija v veliki meri ustvarja »dodano vrednost«, ki je netržna, saj proizvaja javne dobrine. Tako je njen »dobiček« pogosto nematerialen in pripada celotni skupnosti. »Nihče si posamično ne more prisvojiti njenih učinkov, kar pomeni, da je celo zelo produktivna, če njeno produktivnost merimo dovolj široko, da zajamemo tudi ugodne stranske učinke, ki so pri kriteriju gospodarske učinkovitosti povsem zanemarjeni« (Radej 2010: 43). Pomemben vidik je, da je tovrstna ekonomija usmerjena v lokalno okolje, iz katerega črpa svoje vire in tudi vrača svoje rezultate, vključno s tržnimi, nazaj vanj. V primeru, da bi »produktivnost« socialne ekonomije merili na podlagi posebej za to področje razvitih meril, ki bi upoštevali tudi njene pozitivne stranske in dolgoročne učinke, bi bila slika precej drugačna.

Naše dojemanje področja socialne ekonomije bo vplivalo tudi na to, kakšen pogled bomo imeli na njene nosilce, izvajalce, vključno z odrinjenimi skupinami ljudi. V primeru, da to polje razvijamo po merilih prevladujočega tržnega gospodarstva, bo socialna ekonomija ostala »robna ekonomija za robne ljudi«, le »popravek« prevladujočega sistema. Ravno takšna bo vloga njenih ustvarjalcev, ki bodo določeni kot »manj sposobni«, »težje zaposljivi« in še naprej marginalizirani, na ta način pa se jim spet jemlje moč in možnost avtonomnega odločanja.

Vsekakor ima socialna ekonomija veliko zmožnosti za razvoj novih oblik sodelovanja, ki lahko presežejo, celo spreminjajo delovne in medosebne odnose, ki jih spodbuja klasičen tržni sistem, pomembno je le, da smo jih sposobni prepoznati. Gledano širše, gre za temeljno razliko: ali bomo vzpostavljali ekonomijo, ki bo dobro vpeta v socialne odnose, ali bomo ponovno dopustili, da bodo socialni odnosi in posledično življenja vpeti in diktirani s strani ekonomije.

Priloga 1

Skupni kriteriji dela pri projektu posredovalnica rabljenih predmetov

Oddelane ure, kot so določene v pogodbi.

Jemanje stvari ali denarja je velika kršitev.

Sodelovanje v skupini.

Udeležba na dogovorjenih sestankih, delavnicah.

Brez drog in alkohola na delovnem mestu.

Spoštovanje sodelavcev in sodelavk.

Zanesljivost.

Komunikacija.

Odgovornost (glede ključev, dežurstev, držanja dogovorov ...).

Priloga 2

Delo v trgovini prp – stara roba nova raba

MESEC:

DATUM	PRODAJALEC/KA	SKLADIŠČE	GARAŽA/LETAKI	ČIŠČENJE TRG. DOP.

Priloga 3

Obračunski obrazec prp – stara roba nova raba

MESEC:

DATUM	BLAGAJNA (menjalnina)	PRODANO (kuverta + stroški)	DNEVNI STROŠKI	KUVERTA	OBRAČUNAL/A	VZELA DEŽURNA

Priloga 4

Individualni zaposlitveni načrt

Osnovna vprašanja:

PRETEKLOST

- Poklicna usmeritev?
- Opravljeni tečaji in izobraževanja?
- Prejšnje zaposlitve in delovne izkušnje?
- Delovna doba?
- Pretekle izkušnje na delovnih mestih (slabe/dobre, delo na črno, formalne delovne oblike)?
- Znanja iz prejšnjih delovnih mest?
- Katera delovna mesta so ti ustrezala in katera ne? Zakaj?

SEDANJOST

- Kakšna so tvoja znanja, veščine na splošno?
- Področje financ (varčevanje, poraba, razporejanje denarja, ali bi si želel/a podporo pri urejanju finančnega položaja)?

VEZANO NA PRP:

- Kje se vidiš v projektu posredovalnice glede na dosedanje delovne izkušnje?
- Katere naloge oz. dela, ki so do sedaj znana, bi rad opravljal/a?
- Kakšen urnik dela bi si želel/a (izmensko, dopoldan, popoldan ...). Od kdaj do kdaj?
- Oblikovanje delovnih skupin: s kom bi si želel/a delati? Ali bi se v skupinah menjaval/a ali ne (kroženje)? Kako velike skupine bi bile po tvojem mnenju najbolj primerne?
- Organizacija dela v posredovalnici (Kako naj se odloča? Kdo naj

odloča? Skupno odločanje, odločanje po skupinah, odločanje strokovnih delavcev/k?)?

- Ali naj bodo naloge točno opredeljene, fiksne ali si rajši sam/a, sprotno organiziraš delo?
- Skupna srečanja, sestanki, kako pogosto?

PRIHODNOST

- Česa si želiš še naučiti na področju zaposlovanja, kakšne delavnice, usposabljanja bi obiskoval/a?
- Katera znanja, spretnosti in izkušnje še želiš pridobiti preko projekta PRP? Kaj od projekta pričakuješ?
- Kaj pričakuješ od sodelavcev/k in strokovnih delavcev/k? Kako si predstavljaš razvoj PRP v prihodnosti?

Priloga 5

Vodilo za vmesno evalvacijo v okviru projekta socialnega podjetništva posredovalnica rabljenih predmetov stara roba – nova raba

1. Jaz
Pozitivno: _____ Negativno: _____
2. Moji sodelavci/ke in jaz
Pozitivno: _____ Negativno: _____
3. Strokovne sodelavke, splošno organizacija
Pozitivno: _____ Negativno: _____
4. Prihodnost
Kje in na kakšen način se vidiš v okviru delovanja posredovalnice?

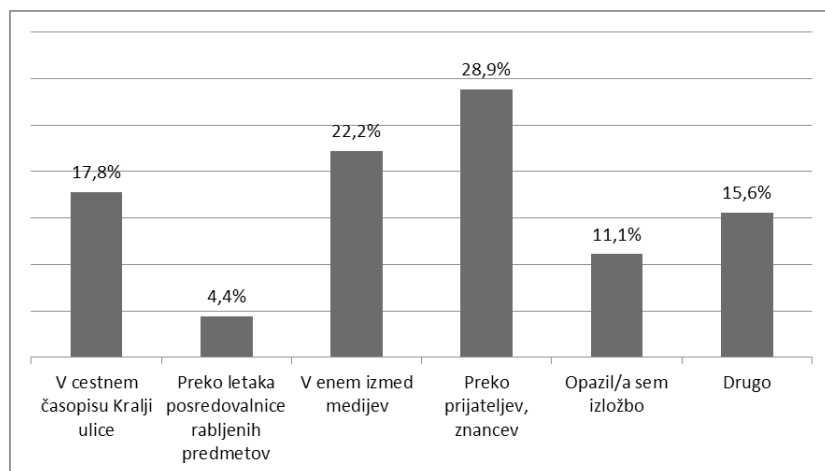
Ali se vidiš še na kakšnih drugih področjih dela in na delovnih mestih drugje?

Priloga 6

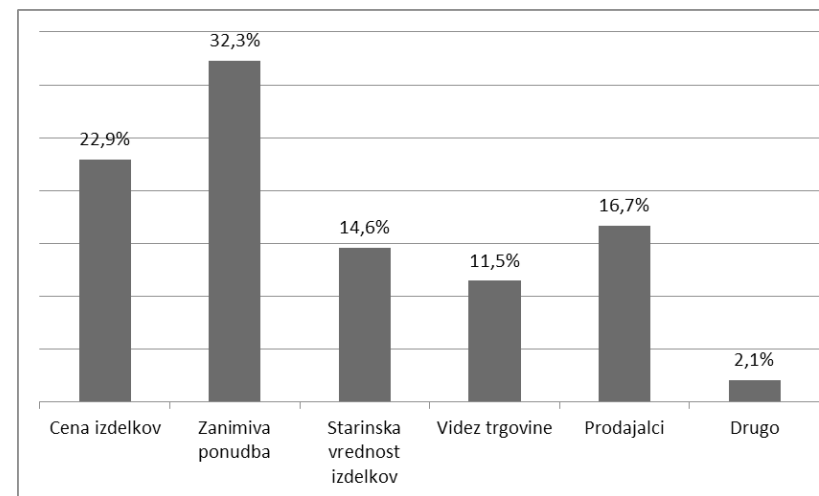
Anketni vprašalnik med obiskovalci/kami Posredovalnice rabljenih predmetov Stara roba, nova raba

1. Analiza anketnega vprašalnika

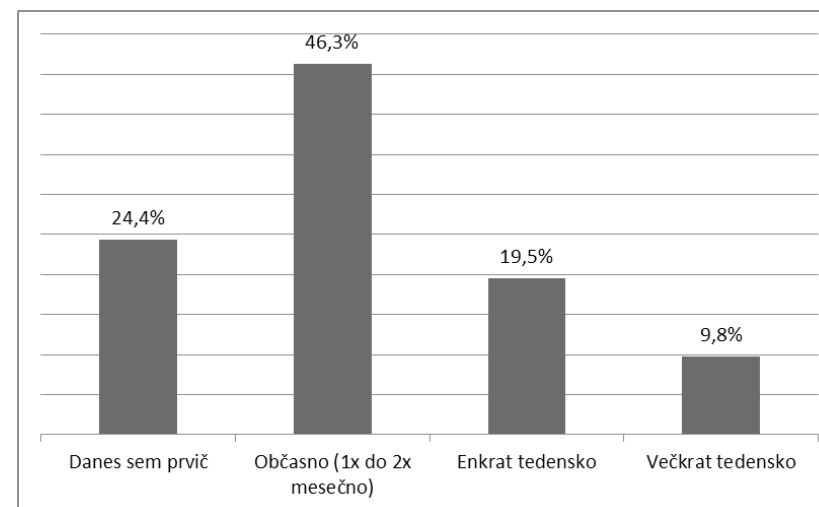
Kje/kako ste izvedeli za obstoj posredovalnice rabljenih predmetov Stara roba nova raba (nadalje PRP)?

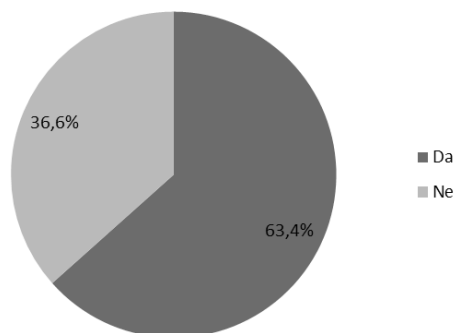
Kaj vas v PRP-ju najbolj pritegne? (možnih več odgovorov)

Kako pogosto obiskujete PRP?

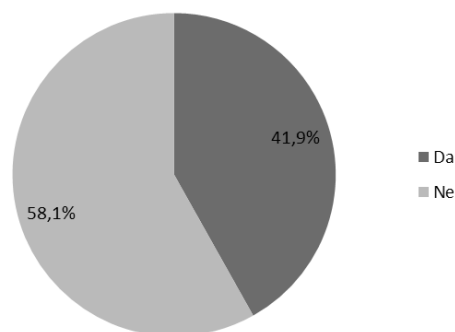
PRP deluje v okviru socialnega podjetništva. Ste že slišali za tovrstno obliko delovanja podjetij?

Kaj se vam zdi, da je glavni namen socialnega podjetništva?

Pomoč in moralne vzpodbude pri vključevanju socialno marginaliziranih, ranljivih skupin na trg delovne sile, preko usposabljanja in zaposlitve do medsebojne pomoči, samopomoči in solidarnosti.

PRP deluje po principu darovanja rabljenih predmetov. Ste nam kdaj tudi kaj podarili?

V primeru, da ste, zakaj ste se odločili za darovanje rabljenih stvari v PRP?

Zaradi odsluženja vrednosti in izgube pomena predmeta in z namenom neonesnaževanja se zdi nespametno vreči stvar v smeti. Poudarek na recikliranju in pomoč samemu projektu.

Zakaj se odločite za nakupovanje stvari pri nas?

Pestra in zanimiva ponudba in ugodne cene pritegnejo zbiralce starin, tiste ki radi »brskajo« in tiste, ki dajo pomen tudi recikliranju in pomoči ranljivim skupinam prebivalstva. Velik pomen ima tudi dobro vzdušje v PRP-ju in prijaznost prodajalcev.

Imate morda kakšne pripombe ali predloge za izboljšavo delovanja PRP-ja?

Širitev dejavnosti v večji prostor za še večjo ponudbo, boljša razporeditev in pogostejše osveževanje artiklov na policah. Več pregleda nad cenami in kvaliteto izdelkov. Razširiti dejavnost v komisijsko prodajo.

Ali kaj pogrešate v naši ponudbi oz. bi se vam zdelo smiselno še na kakšen način razširiti dejavnost?

Povečati ponudbo tehničnih predmetov, predvsem gospodinjskih aparatov. V ponudbo vpeljati tudi pohištvo, oblačila in obutev. Uvedba kotička za obiskovalce, da se usedejo in v miru pregledajo knjige ali razglednice, ter morda kavomat. Širitev same dejavnosti tudi v druga mesta.

Viri in literatura:

- Dekleva, Bojan; Razpotnik, Špela (s soavtorstvom Maje Vižintin pri poglavju 4)
- 2006: *Problematika brezdomstva v Ljubljani: končno poročilo raziskovalne naloge*. Ljubljana: Združenje za socialno pedagogiko.
- Douglas, Mary; Isherwood, Baron
- 1996: *The World of Goods*. London, New York: Routledge.
- Goffman, Erwing
- 2008: *Stigma: Zapiski o upravljanju poškodovane identitete*. Maribor: Aristej.
- Gowan, Teresa
- 2009: New Hobos or Neo-Romantic Fantasy? Urban Ethnography beyond the Neoliberal Disconnect. *Qualitative Sociology*, let. 32, št. 3, 231–257.
- Harter M., Lynn; Edwards, Autumn; McClanahan, Andrea; Hopson C., Mark; Carson Stern, Evelyn
- 2004: Organizing for survival and social change: The case of Streetwise. *Communication Studies*, let. 55, št. 2, 407–424.
- Martinjak, Nataša
- 2004: Koncept socialnega kapitala v socialni pedagogiki. *Socialna pedagogika*, let. 8, št. 4, 481–495.
- Mauss, Marcel
- 1990: *The Gift, uvod Mary Douglas*. London and New York: Routledge.
- Orbe P., Mark
- 1998: *Constructing co-cultural theory: An explication of culture, power, and communication*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Radej, Bojan
- 2010: Prednostna področja razvoja in izzivi socialne ekonomije v Pomurju. V: *Zbornik prispevkov iz strokovne tematske konference: Socialno podjetništvo – Izzivi in perspektive*. G. Milošević, Z. Kovač, B. Radej (ur.). Murska sobota: Pribinovina d. o. o. Str. 32–47.
- Radej, Bojan; Kovač, Zdenka; Jurančič Šribar, Luna
- 2011: Presečno določanje razvojnih prioritet. *Delovni zvezki SDE (elektronski vir)*, let. 4, št. 1, 1–45.
- Vesel, Jadranka
- 2010: Socialna ekonomija kot alternativa. *Humanistične paradigme*, let. 2010 (november), str. 19.

